

הישיבה המאה-וחמישים-ושתיים של הכנסת הראשונה

יום רביעי, כ"ט סיון תשי"י (14 יוני 1950)

ירושלים, בנין הכנסת, שעה 16.45

א. שאלות ותשובות

(ה) מה הם האמצעים, שכבי' שר-האספקה והקיצוב חושב לנקוט כדי להבטיח אספקה סדירה ומספיקה של סבון-רחצה לאזרחי המדינה, וביחוד לאוכלוסייה העובדת?
 כ" סיון תשי"י — 5 יוני 1950.

תשובת שר-האספקה והקיצוב ד. יוסף:

(א) הסבון הסטנדרטי, אשר שכבות רחבות של האוכלוסייה העובדת משתמשות בו לרחצה, מתחלק לציבור במנות קצובות. אין אני יודע על מקרי הפקעת מחירו של מצרך זה או על הפרעות בהספקתו הסדירה. אם השואל הנכבד או חבר אחר של הכנסת יודע על מקרים כאלה, סבורני שמן הדין הוא שיודעני על כך בפרטות. מנתי-הסבון הוגדלה — לשמירה מעולה יותר על ההיגיינה האישית בחדשי הקיץ — ב-40% בהיקף ארצי והועמדה החל מחודש זה על חתיכת-סבון בת 500 גרם לנפש לחודש. יחד עם זאת הולקו לבהיה-החרושת כמויות של שמנים במידה הדרושה, והם פועלים כמלוא יכולת הייצור שלהם.

(ב) אשר לסבון-תמרוקים טואלטי — מצרך זה אינו מתחלק בקיצוב. במידה שקיימים קשיים בהשגתו, הרי הסיבה לכך נעוצה בביקוש המוגבר לסוג סבון זה, אך היקף ייצורו לא ירד. כמויות חמרי הגלם שהוקצבו לייצור סבון-תמרוקים במשך תמשת התדשים הראשונים של שנה זו עולות על הכמויות שהוקצבו באותה תקופה בשנה שעברה, באותה מידה בה גדלה האוכלוסייה.

היו"ר ל. בורג:

אני מתכבד לפתוח את הישיבה המאה-וחמישים-ושתיים. עלי להודיע שלפני שבוע הוגשה עליידי חבר-הכנסת לוונשטיין הצעה לסדר-היום בקשר לסדרי הצינון בכפר עמקא. הבית החליט לשמוע תחילה הודעה רשמית. והיום ימסור ראש-הממשלה הודעה בענין זה. אך קודם לכן נשמע שאלתה ותשובה.

דרישה לאספקה ושיווק סדירים של סבון-רחצה ומניעת מכירתו במחירים מופקעים.

חבר-הכנסת הנן רובין שואל את שר-האספקה-והקיצוב:

בשבועות האחרונים נעלם סבון-הרחצה כמעט לגמרי מהשוק, ואפשר להשיג אותו רק במחירים מופקעים. לאור עובדה זו הנני מתכבד לשאול את השאלות הבאות:

(א) מה הן הסיבות לזה, שסבון-הרחצה נעלם מהשוק?
 (ב) למה לא דאג משרד-האספקה והקיצוב בעוד מועד לאספקה סדירה של סבון-רחצה?

(ג) למה לא פעל משרד-האספקה והקיצוב ביעילות ונגד מכירת סבון-רחצה במחירים מופקעים, אם כי עובדה זו משפיעה בכיוון של עליית יוקר-החיים?

(ד) האם כבי' שר-האספקה והקיצוב אינו משוכנע, שלשם שמירה מעולה על ההיגיינה ציבורית מן הדין הוא לדאוג לשיווק כמויות מספיקות של סבון-רחצה?

ב. הצעות לסדר-היום

(סדרי הצינון בכפר עמקא)

אחת מתוך איניציאטיבה פרטית שלי; שמעתי שקרה שם משהו, ושלחתי שני אנשים מהימנים, אחד מהצבא ואחד מהאזרחים, לבדוק מה קרה, והם הביאו לי דו"ח. בפעם השנית טיפחתי בענין זה בימים האחרונים.

אתן רק דוגמה אחת של איריוק בדברים שנאמרו על ידי חבר הכנסת לוונשטיין, וזהו ענין ברית-המילה. בדברי מר לוונשטיין שקראתי נאמר, כי המדריכים מגעו בכוח את כניסת המוהל לכפר וגרמו לביטול מצות המילה בזמנה.

היה מקרה של ברית מילה שנעשתה שלא בזמנה, כשהתינוק היה חלש יותר מדי. אני יודע שגם לפי הדין היהודי, אם נשקפת סכנה לילד, דוחים ברית-המילה. היות וחלק גדול מהילדים התימנים הם תשושים מאד, נתן הרופא, הנמצא במקום, פקודה לא להרשות להביא מוהל ולסדר ברית-מילה בלי ידיעתו. לפי

ראש הממשלה ד. בן-גוריון:

אזוני היושב-ראש, היתה קצת אי-הבנה בהזמנתי עכשיו לדבר, אבל קיבלתי על עצמי הדין. הנחתי שאשמע היום את הסענות בענין עמקא, ואענה אחר-כך. אולם כאשר נקראתי לדוכן הנואמים, נאמר לי כי הדברים כבר נשמעו לפני שבוע, לצערי, לא הייתי נוכח אז בכנסת, ועכשיו, כאשר הביאו לי את הדברים שנאמרו אז, לא הספקתי אפילו לקרוא אותם, והתשובה שלי בהכרח שחיה מקוטעת.

על יסוד חלק הדברים שקראתי, אני חייב להביע את צערי על שחבר הכנסת לוונשטיין סיפר כאן דברים שאני בטוח כי לא יוכל להישבע על אמיתותם. חלק מהדברים אני יודע שאינם אמת, אם כי גם אני לא אוכל להישבע על אי-אמיתותם, מפני שלא הייתי עז-ראייה. פעמיים טיפחתי בענין "עמקא", פעם

כך ידיוותית, בסביבה שאין בה תרבות וסבלנות ; ליהדות תימן כמעט לא היה כל קשר עם שאר קיבוצי הגלויות ; מאות בשנים היו עשוקים, מזוכאים, לפעמים קרובות גם אנוסים על דתם, ואף על פי כך הם שמרו על קיומם היהודי. במשך הרבה מאות שנים — לפי האגדה שלהם 3000 שנה, מימי מלכת שבא — הצליח שבט קטן זה לשמור גם על יהדותו וגם על יחודו הלאומי ועל תקוותו להיגאל, ובאה לו השעה הגדולה הזאת — וכל השבט הזה עובד הגולה ויוצא מעבדות לחירות, משעבוד לגאולה, מתימן למדינת ישראל. ושבט נפלא זה שונה מאתנו בהרבה דברים — הוא אולי טוב מאתנו בכמה דברים ; בכל אופן אין הוא השבט הגרוני בישראל, — אם יש שבטים גרונים בישראל ; בכלל איני יודע אף שבט אחד שסבל כל כך כאשר סבל השבט הזה. והנה, זכו אחינו התימנים למה שהרוב שלנו לא זכה — הם עלו לא ארץ־ישראל שנמצאת תחת שלטון זר — הם באו ישר למדינת ישראל. נדמה לי שהם ראויים לכך שנקבל אותם כאחים ונדאג קודם להבראתם הגופנית. כל מי שראה באיזה מצב גופני הם באים ארצה, וביחוד ילידיהם. הייתי רוצה שחברי הכנסת יבקרו בבית החולים הצבאי בתל־השומר ויראו האגף שנמסר לרשות ילדי התימנים התשושים והנגועים במחלות שונות. באינו אהבה ומסירות מטפלים בהם הרופאים והאחיות. הם ראויים שנדאג להשתרשותם בעבודה ונבטיח להם פרנסתם. זה אולי השבט הכי אמון על עבודה מכל שבטי ישראל — זהו שבט האהוב עבודה, אוהב הארץ, אוהב העם היהודי ; והנה במקום שנעזור לבריאותם ולפרנסתם — אנו רואים שמתחילים לדאוג לנשמתם. נדמה לי שאין צורך בכך. התימנים מסוגלים לדאוג בעצמם לנשמתיהם, לא פחות מכל אחד מאתנו. הם דאגו לנשמתם במשך אלפי שנים — ולא בלי הצלחה, הם יוכלו לעשות זאת גם פה. מוטלת עלינו דאגה — לעזור להם להתאושש, להבריא, להכות שורש בעבודה ובאדמת המולדת. ונמצאו בתוכם מעטים — לצערי מעטים יותר מדי, אבל נמצאו בכל זאת מעטים, אשר נחלצו והתנדבו והלכו לציבורים האלה, הוליכו אותם לעבודה ולהתיישבות, הקימו אתם יחד ישובים חקלאיים ועזרו להם להסתדר בארץ.

ונדמה לי שעל כולנו מוטלת חובה זו. עלינו לראות בעולים אלה לא אובייקט לרחמים שלנו, לא חומר להשפיע עליו דעותינו ולסכסכו בוויכוחים פוליטיים ובמריכות המפלגתיות שלנו, אלא קודם כל אנשים חיים שהם מטרם לעצמם, אנשים שבאו מתוך רצון להשתתף יחד אתנו בבנין המולדת המשוחררת ולהגיש להם העזרה הדרושה אך ורק למטרה זו.

שבט תימני זה, יש לו מעלה גדולת — ואולי יש לו, כמו לכל היהודים, גם חסרונות ; גם בתוכם יש עדות ומריבות, וקל לסכסך בניהם — ומה שקרה בעמקא הוא שסכסכו עם יותר מדי — אולי בטי חינוך או לשם מותר אחרת — והקימו שם שני שתי ספר דתיים, אחד של ההסתדרות ואחד של אגודת ישראל. הרוב של התושבים התימנים לא רצה בסכסוכים ואמר : אין אנו רוצים לא בית־ספר זה ולא בית־ספר זה — לנו יש מורים משלנו — אנתנו ניתן

דעתי מילא הרופא בזאת חובתו האנושית והיהודית. להציג הדבר הזה כאילו מונעים ברית מילה — הרי זה תמוה מאד מאד.

הוא הדין לגבי הרבה עובדות אחרות מאלו שהספקתי לקרוא.

הממשלה זנה על מקרה עמקא ושאר המקרים שבהם נתעוררו סכסוכים על רקע ביצוע חוק החינוך ; בתל־אביב, בראשון־לציון ועוד. הממשלה רואה חובה לדאוג לכך, בכל תוקף ובכל האמצעים שבידה, כי חוק החינוך, כפי שהוא קיים עכשיו, וכל זמן שהוא קיים כמו שהוא קיים עכשיו, יש לקיימו ולשמור על ביצועו.

אין זה סוד ולא אגלה שום דבר מן החרד, אם אומר שקיימים חילוקי דעות בנוגע לעקרונות של החוק, ביחוד באיזה מידה חוק זה מתאים עכשיו למצבם ולצרכיהם של העולים. כי המחוקקים אשר חוקקו כל החוקים בזמן קצר זה שוכנו לחוקק חוקים בעצמנו, הם בעלי חינוך אחר, בעלי תרבות אחרת ובעלי הווי פוליטי ותרבותי אחר. העליה הבאה הנה בימים אלה היא לגמרי בעלת צביון אחר, וספק רב הוא אם העולים יודעים להבחין אותן הבחנות דקות בין זרמים שאחדים מאתנו אינם יודעים עד היום הנה, אם כי אין הם מהגרוניים ביותר, באשר הבחנה זו דורשת מידה רבה מאוד של בקיאות בניואנסים פוליטיים ורעיוניים שבתוך פלגות ישראל. אבל למרות חילוקי הדעות בטיבו של החוק, על הממשלה — ולדעתי על כל אורח כמדינה — לקיים החוק כל עוד הוא קיים.

אם יש ליקוי בחוק, ובדמוקרטיה מותר לחשוב שיש ליקוי בחוק, מותר להציע תיקונים לחוק ; אבל כל זמן שהחוק לא שונה ולא חוקק על ידי בית המחוקקים, חובה על כל אורח לקיים אותו ; והממשלה חייבת להבטיח מילוי החוק. הממשלה כולה תדאג לכך שהחוק יקויים במלואו כל עוד הוא קיים. והממשלה תשתמש במלוא כוחה בין נגד גופים פרטיים ובין נגד גופים צבוריים : עיריות, מועצות, ועדי מושבות, ועדי מושבים, ועדי ישובים, המפריעים לביצוע החוק בצורתו וברוחו. הממשלה החליטה שהאחריות לחוק החינוך תוטל מעכשיו על 3 חברי ממשלה : שר־החינוך, שר־הפנים וראש־הממשלה, וראש־הממשלה — אם יהיה צורך — יקבל סמכות של שר חינוך ושר פנים לשם ביצוע חוק זה, והוא יזייב הגופים אשר משום מה מפריעים למילוי החוק — שימלאוהו, ובידו תהיה הסמכות למנות גופים אשר ימלאו חוק זה.

עד כאן מה שהוטל עלי לומר בשם הממשלה, שחוק החינוך יקויים בצורתו וברוחו כל זמן שיהיה קיים.

ועכשיו אני רוצה להוסיף בשמי הפרטי מלים אחדות. אני אחד לא מן המעטים בארץ המצטערים על הסכסוכים שהולכים ונתגברים סביב ענין החינוך. והצער גדול שמסכים העולים החדשים בסכסוכים אלה, נדמה לי שאנו חייבים משהו לאחינו הבאים עכשיו לארץ. אקח לדוגמה התימנים. לפנינו אחד החינוכות הכי מופלאים בהיסטוריה היהודית. מאות בשנים, ואולי אלפי שנים, היה קיים שבט יהודי רחוק, רחוק ממרכזי היהדות, בפינה נידחה ולא כל

הדיון בהצעה, מתוך תקוה שעד השבוע הבא נוכל לתת תשובה והכנסת תחליט מה שתחליט. חבר הכנסת לוונשטיין הסכים אז לכך. היום ישנה הודעת ראש-הממשלה — ואני שואל, כדבר ראשון, את חבר הכנסת לוונשטיין אם הוא מעמיד את השאלה הזו לדיון?

מאיר דוד לוונשטיין (החזית הדתית המאוחדת):
כן.

היו"ר י. בורג:

יש לפני הבית הזה הצעה, להעמיד את סדר החינוך בכפר עמקא לדיון. לפי הפרוצדורה שלנו יש שתי אפשרויות.

ראש-הממשלה ד. בן-גוריון:

בעקבות הודעת הממשלה — אני מבקש שיתנו לממשלה את האפשרות לסדר את הדבר בהתאם לחוק; ורק אם יעבור זמן מספיק, ותהיה אפשרות לממשלה לסדר, ואחד מחברי הכנסת יראה שהדבר לא סודר — יעמיד אז את השאלה לדיון.

אהרן ציזלינג (מפ"ם):

בענין ראשון-לציון ניתן זמן של חצי שנה!

פנחס לוביאניקר (מפא"י):

יש הצעה לעבור לסדר-היום.

היו"ר י. בורג:

חבר-הכנסת לוונשטיין הביא הצעה לסדר-היום. לפי הפרוצדורה שלנו יש שלוש אפשרויות: לקבל את ההצעה; שמישהו יציע להוריד את ההצעה מסדר-היום; שמישהו יציע להעבירה לוועדה. קם ראש-הממשלה וביקש שכרגע לא ידונו ולא יצביעו, אלא יתנו לממשלה זמן להגיע להסדר הענין; והיה אם אז ימצא חבר-הכנסת שהדברים לא באו על הסדרם — יוכל לעורר את השאלה. אני מניח שההודעה הזו, שלוחתה בקשה על מתן זמן המתקבל על הדעת, תספק את כל הבית. מאחר שאיני שומע התנגדות נעבור לסעיף הבא של סדר-היום.

ג. עניני סדר-היום

ונאמר לנו שהענין יועמד לדיון היום. אבקש לדון על כך לפני הדיון על חוק גיל הנישואים.

היו"ר י. בורג:

נשתדל לדון בהצעה זו ביום ב' הבא.

שושנה פרסיץ (הציונים הכלליים):

נמסר לנו שהוחלט לדון היום בהצעתו לסדר-היום, ביתר דיוק — להציע לדון בה היום. מוכיר הכנסת הודיע לנו על כך.

היו"ר י. בורג:

מוכיר הכנסת יודע בוודאי גם את הסיבות,

והמדריך פנה לבית-הספר של ההסתדרות שישלח את המורים שלו ויכניס מורים תימנים, והמורים של בית-הספר ההסתדרותי עזבו ונכנסו מורים תימנים. הוא פנה גם למורים של האגודה — והם סירבו. איני אומר שלא היתה להם זכות לסרב, אבל נעשה דבר למורת רוחו של רוב הישוב המקומי, שאינו רוצה בסכסוכים ובוויכוחים שמכניסים מן החוץ. אין אמנם חוק שיכול למנוע זאת — אולם כלום אין אנו מסוגלים למנוע בעצמנו דברים שנעשים לרוץ לעולים החדשים?

ברור שהממשלה תבטיח קיום החוק, אבל אני רואה לחובתי לפנות לכל החלקים של הבית ולכל אלה שמחוץ לבית, שיגשו לעולים האלה, לישובים האלה, לילדים האלה, קצת יותר באהבה ובסבלנות ובנאמנות, וניתן להם עצמם לקבוע הענינים שבלב, ונסתפק רק במתן עזרה כלכלית וגופנית. ואל נמהר כל כך לדאוג לגאולת נפשתיים — הם עצמם מוכשרים לעשות זאת. ישתרשו קצת יותר בארץ, יחיו בתנאי חיים השווים לשלנו, והיו בטוחים שהם יתרמו חלקם במשך הזמן להתפלגות שיש בישוב, כמו כל אחד מאתנו. אבל כדאי לתת ארכה למלאכה יקרה זו, יחיו שנה שנתיים בלי מחלוקת, יספיקו להתערות בארץ, יספיקו להתבצר, וילמדו מעצמם תורת ההתפלגות וההתפלגות הרווחת בישוב וידעו בעצמם להבחין בין 21 הרשימות המפלגתיות המופיעות בבחירות לכנסת. אך לעת עתה נניח להם להבריא, לעבוד ולהכות שורש בארץ.

אלה הם הדברים שרציתי לומר: א. שהממשלה תקיים, בכל האמצעים, החוק הקיים. ב. פניה לכל חלקי הציבור לא לזרוע סכסוכים בקרב ישובי העולים.

מאיר דוד לוונשטיין (החזית הדתית המאוחדת):

מה גורל בית-הספר בעמקא?

ראש הממשלה ד. בן-גוריון:

כל בית-ספר שיוסד לפי החוק — יתקיים.

היו"ר י. בורג:

ביום רביעי, כ"ב בסיון תש"י, הציע חבר הכנסת לוונשטיין להעמיד בסדר-היום את ענין סדרי החינוך בכפר עמקא. אז קם שר-האוצר וביקש לדחות את

היו"ר י. בורג:

התחלנו אתמול בדיון על חוק גיל הנישואים והעברנו אותו לוועדה בהנחה שהחוק ייחזר למליאה במהירות האפשרית.

ועדת החוקה, חוק ומשפט עברה על החוק, והיא מחזירה אותו בשינויים מסויימים ובצירוף הסתייגויות, אם נגמור את הדיון על חוק גיל הנישואים בעוד מועד, יגיע גם הדיון על התקציב לסימום.

ישראל רוקח (הציונים הכלליים):

חברת-הכנסת פרסיץ הכניסה הצעה לסדר-היום,

הי"ר י. בורג:
 איני רוצה לחזור כאן על תוכן שיחה פרטית
 בינך לבין מזכיר הכנסת. בסמכות הנשיאות להחליט
 מתי דינים על הצעה לסדרהיום. הודעתי שהדיון יהיה
 בשבוע הבא.

שבגללן לא הובאה ההצעה היום. אני שומע שהאי-
 סדרמאציה שקיבלת היתה קשורה בתנאי מסויים.

שושנה פרסיץ (הציונים הכלליים):
 לא שמעתי על כל הנאי.

ד. חוק גיל הנישואין, תשי"י — 1950 (המשך הדיון)

שתי הסתייגויות עם נימוקים שונים לגמרי. חברי הכנסת
 בן-עמי רוצה להקטין את מספר הנשים שיכולים
 להיענש בעבירה לפי החוק המוצע. לכן הציע, למחוק
 כמה מלים מסעיף 2 של החוק. גם אני רוצה למחוק
 את המלים שהוא הציע למחוק, אך מתוך נימוק הסוף.
 אני חושש, שהוספת המלים האלו תכניס את בית-
 המשפט לסיבוכים מיותרים, ותמנע שימוש בחוק כדון,
 החעדה מציעה לקבוע, שכל אדם, המסייע באיזה
 תפקיד שהוא לעריכת הנישואין, יאשם בעבירה על
 סעיף 2 של חוק גיל הנישואין. אם חברי הכנסת
 יקראו את החוק הפלילי, יראו, שבסעיף 23 קובע
 החוק בבירור, שאינו משתמע לשתי פנים, מי יחשב
 כעבריין: כל אדם המסייע בעבירה נחשב כעבריין, ואם
 מזכירים כאן באופן מיוחד את המסייע, ברור שמצמצמים
 על-ידי כך את הסעיף 23, וכל שופט יגיד, שמי
 שסייע לפי הפיסקאות הקודמות בעשיית העבירה, אינו
 יכול להיות נאשם.

אולי יגיד חברי הכנסת בריהודה, שגם בזמן האנגלים
 הזכיר סעיף 182 של החוק הפלילי באופן מיוחד את
 המסייע בסידור קידושין באיזה תפקיד שהוא, אך
 ידוע לנו שהתרגום העברי הוא לא תמיד בסדר,
 ואם תקחו את הסעיף באנגלית — והרי עד עכשו
 קובע הנוסח האנגלי — תראו, שהמחוקק השתמש
 במונח Assist, ולא במונח Aid. המונח
 „אסיסטנס” מובנו לגמרי אחר משל המונח „מסייע”,
 ובסעיף 23, כשהמחוקק האנגלי מזכיר את המונח
 הזה, הרי הוא משתמש במלה Aid. אני מצטער
 מאד על כך שעלי להכניס את הכנסת לכל הפלמול
 הזה, אך סוף כל סוף אני דינים נפשות ועלינו
 להיזרר כשאנו באים לשנות משהו בחוק הפלילי.
 אילו היה לנו בכנסת יועץ משפטי מיוחד היה דורש
 ניסוח מדוייק יותר.

אך אני מרחיק לכת ומציע לוותר בכלל גם על
 ה„אסיסטנס” בכל התקיד שהוא ולהסתפק בהוראותיו
 של סעיף 23 כבחוק הפלילי הכללי. אך גם אז, אם
 הכנסת רוצה ללכת בעקבות החוק האנגלי, נצטרך
 להשתמש במונח אחר, אולי במונח „עוזר” או במונח
 „משתתף בתפקיד עזר” אך בשום פנים לא במונח
 „מסייע”.

ולחברת הכנסת מימון אני רוצה להגיד בתשובה
 לבקשתה שאוותר על ההסתייגות שלי, שההסתייגות
 שלי פירושה, להבטיח שגם הורים שגרמו לכך שהקטנה
 תינשא נישואי בוסר, גם הם יובאו לדיון, שאם לאו ישאר
 החוק הזה חוק ריק, וביחוד שבמקרים רבים לא
 תוכל התביעה להוכיח, שההורים השיאו את הנערה.

הי"ר י. בורג:

נעבור לחוק גיל הנישואים.

אתמול נתעוררו ספקות משפטיים מסויימים
 והעברנו החוק לוועדה, והוא וחוזר אלינו עתה. אין
 שינויים בסעיף 1 של החוק, ואין הסתייגויות חדשות.
 אבקש את יושב-ראש וועדת-המשנה לחוק גיל הנישואים
 למסור לנו אינפורמציה מלאה על הדיון היום.

ישראל בריהודה (יו"ר ועדת-המשנה לחוק
 גיל הנישואין):

אחרי שהכנסת החליטה אתמול, להשאיר בחוק
 רק סוג אחד, שעל פיו אסורים הנישואין לאשה שעדיין
 לא מלאו לה 17 שנים, מציעה וועדת החוקה, חוק
 ומשפט לשנות את השם שבהגדרות, שיהא כתוב „נערה”
 במקום „קטנה”. אחרי קבלת התיקון מאתמול, יקרא
 הסעיף הראשון כדלקמן: „בחוק זה „נערה” פירושה
 אשה שלא מלאו לה 17 שנים תמימות; „נישואין” —
 כוללים קידושין; והפועל „נשא”, לכל בנינו, יתפרש
 לפי זה; „תפקיד סעד” פירושו — אדם שנחמנה
 על-ידי שר-הסעד להיות פקיד סעד לצורך חוק זה”.

כתוצאה מהתיקון שנתקבל אתמול, היה צורך לשנות
 את ניסוח סעיף 2, והיום הוא מונח לפניכם בנוסח
 חדש. בסעיף 5 לא נתקבלה הצעת תיקון ושינוי נוסף,
 ובענין זה תהיה הסתייגות לחבר הכנסת ורהפטיג.

לפי הנוסח החדש המונח לפניכם, יקרא סעיף 2
 כדלקמן: „אדם שעשה אחד מאלה — א. נשא נערה;
 ב. ערך נישואין, או סייע בכל תפקיד שהוא בעריכת
 נישואין או בקשר לעריכת נישואין של נערה; ג השיא
 נערה שהיא בתו או שהיא נתונה לאפוטרופסותו —
 דינו מאסר עד שתי שנים או קנס עד 600 לירות או
 שני העונשים כאחד”.

בסעיף זה ישנה הסתייגות לחבר הכנסת בן-עמי
 ובהיעדרו יגן עליה חבר הכנסת למ.

הי"ר י. בורג:

נדון על החוק לסעיפיו. דשות הדיבור לחבר
 הכנסת למ, שיגן על הסתייגותו של חבר הכנסת בן-
 עמי.

יוסף למ (מפא"י):

כנסת נכבדה, אני רוצה לקבוע שחלה כאן טעות, לא
 נרשמה הסתייגות אחת לסעיף 2; אם כי מבחינה לשונית
 מוזכר בעצם על הסתייגות אחת, הרי למעשה קיימות

ישראל ברייהודה (יו"ר ועדת המשנה

לחוק גיל הנישואין):

אני מתפלא על חבר הכנסת למ, שהוא עורך־דין לפי מקצועו ולא הביא כאן את ההסברות שקיבלנו בוועדה מהיועצים המשפטיים, ושגם הוא לא היה יכול לסתור אותן, לפי הדוגמאות שהם הביאו לפנינו מהחלטות בית־הדין העליון, הרי גם בארץ־ישראל המאנדוטורית, וגם במדינת־ישראל, בכל מקרה שבמקום סעיף מסוים של החוק בא תיקון ומוחקים חלק מההגדרות שהיו בנוסח הקודם, מקבל בית־הדין העליון את המחיקה הזאת ככונה לצמצם, ולא להרחיב, כל חוק גיל הנישואין מובא מתוך כוונה להרחיב גם את האחריות וגם את החוגים האחרים שיביאו לידי נישואי בוסר של נערה לא מבוגרת. מבחינה זו, כל זמן שלא יבוא במקום החוק הפלילי מימי הבריטים קודם־חדש של החוק הפלילי — הרי כפי שהסכרתי, אפשר להבין את התיקון המוצע, כאילו היתה הכוונה לצמצום, כפי שמציע חבר־הכנסת בן־עמי, שהציע אותו התיקון ממש שגם חבר־הכנסת למ מציע, חברי הכנסת צריכים להתלטי: אם כוונתם להקטין ולצמצם את חוג האחרים, צריך לקבל את הצעתו של חבר־הכנסת בן־עמי; ואם כוונתם להרחיב את החוג הזה, כפי שוועדת החוקה, חוק ומשפט סברה, הרי צריך להשאיר את הנוסח כפי שהציעה הוועדה.

טענת חבר־הכנסת למ בדבר אחריות ההורים, לא נראית לי, כי בסעיף קטן (ג) של איתו סעיף 2 נאמר במפורש, שהאחריות חלה על כל אלה שמביאים לידי נישואי־בוסר של בתם או אלה שהנערה נתונה לאפוטרופסתם.

היו"ר י. בורג:

ניגש להצבעה.

ה צ ב ע ה

בעד התיקון של חבר־הכנסת מ. בן־עמי

— 16

— 23

לסעיף 2

נמ

התיקון לא נתקבל.

סעיף 2 בנוסח הוועדה נתקבל.

ישראל ברייהודה (יו"ר ועדת המשנה לחוק גיל הנישואין):

לסעיף 3 ישנן הסתייגויות לסעיפי המשנה השונים, אך יש הסתייגויות גם לסעיף כולו. המסתייג מר בן־עמי איננו. דעתו היתה דעת יחיד, ולכן אני צריך להסביר גם את נימוקיו, וגם את התנגדותי אני ושל הוועדה. ההצעה היתה, למחוק את כל סעיף 3.

נימוקיו של המסתייג היו בערך כאלה: סעיף 3 מדבר על כל מה שיש לתקן כדי לעזור לנערה שבניגוד לחוק השיאו אותה, ולפי החוקים הקיימים עדיין במדינתנו, גם שכנע שיש בנישואין אלה עוון, הרי עצם הנישואין, כפי שאומרים בלשון המומחים, "תופסים", כלומר, הנערה נחשבת לאשתו של אותו גבר, שעל־ידי עוון זה בלבד נשא אותה. כך זה לפי החוק היהודי, וכך זה לפי שורה של חוקים בעדות שונות אחרות, והם חלים גם כאן בארץ.

בסעיף 3 הבאנו כמה וכמה תיקונים שלפי דעתנו אינם פוגעים בעצם החוק המטריאלי הקיים. אך הוספנו הנחות כדי להקל על הקטנה להחיש את האפשרות להשתחרר מתוצאות המעשה, שקראנו לו בשם עוון. בקשר לפרטים איך לעשות זאת, ישנם חילוקי דעות, שיתבררו כשנדבר על סעיפי המשנה השונים וההסתייגויות מהם. אך מר בן־עמי מציע למחוק את כל הסעיף כולו. מי שישא בעוון, ישלם קנס, או יישב בבית־סוהר, ומה שיהיה אחר כך על הקטנה, זה לא מענייננו. על זה קיימים חוקים דתיים ומוסדות מתאימים. — אלה הם הנימוקים של מר בן־עמי, עד כמה שיכולתי למסור אותם. אני בטוח, שהוא עצמו היה יכול למסור זאת ביתר בטחון בצדקתם.

אני רוצה להרשות לעצמי להעיר משהו נגד הגישה הזאת. מפליאה אותי גישה זו במיוחד, כשהיא באה דווקא מאת חבר העדה הספרדית, מאחר שדווקא בעדה הספרדית ישנן עובדות בנות מאות בשנים — המוכרות עליידי כל האוטוריטטים הדתיים של עדתם — שהן הפכות מגישה זו. אני מוכן מצטט לפיכך מתוך אחד הספרים שהוציא "מוסי הרב קוק", המביא עשרות דוגמאות החל משנים אחדות אחר גירוש־ספרד ועד החלטות שנתקבלו בסוף המאה ה־19. ההחלטות נתקבלו בניסוחים כאלה למשל:

אברהם אלמאליח (הסיעה הספרדית):

מאינו שנה ?

ישראל ברייהודה (יו"ר ועדת־המשנה לחוק גיל הנישואין):

משנת 1865 באלג'יר. ההחלטה באלג'יר אומרת: "אנחנו פרנסי וגוברי ומנהיגי ק"ק פ' — שאם לא ילכו שניהם, אחד האיש ואחד האשה, בתחלה לבאר דעתם בפני הערכאות, שברצונם נזדווגו שניהם גם יחד ונכתב בספר השרדה היא, לא יהיו הקידושין חלין ולא יהיו קידושין קידושין ויהיו בטלים ומופקעים מעתה ועד עולם..."

אני מניח, שסמכותה של הכנסת אינה פחותה משל פרנסי, גוברי ומנהיגי ק"ק — ויש לה הרשות להחליט לפי הדוגמה הנ"ל אפילו על ביטול נישואין, שהם חוקיים לפי החוק הותי. אביא לכם עוד דוגמה: בסלוניקי החליטה הקהלה במאה ה־ט"ו, "שלא יהיה רשות בידי שום אדם לקדש שום אשה אלא בפני עשרה מישראל" ומי שלא ינהג כך הרי ה"קידושין בטלין ומופקעין מעתה ועד עולם והכסף הפקר והאשה לא תהיה מקודשת כלל ותוכל להינשא בלי גט". אינני ברי־סמכא בעניינים אלה, אך אני מצטט מתוך ספרו של ברי־סמכא גדול — של א.ח. פריימאן ז"ל.

אם "פרנסים, גזברים ומנהיגים" יכולים להחליט בעניינים כאלה, ההחלטה זו מחייבת את הכל — על אחת־כמה וכמה כשאנו מדברים לא בשטח החוק המטריאלי, אלא רק בשטח של הפרוצדורה. אני חושב, שאין כל יסוד להצעה שהוגשה ע"י בן־עמי, לא מפני שהוכנסה בידי איש העדה הספרדית דווקא — אלא גם אילו הוגשה בידי אשכנזי, הייתי מציע לדחות את ההצעה.

ישיבה קנ"ב, כ"ט סיון תש"י (14 יוני 1950).
— חוק גיל הנישואין (בורג, ר. כהן, בריהודה) —

להתרת הנישואין" ולא רק כ"עילת תביעה להתרתם".
ביחס להסתייגותי השניה בסעיף 3 (ד) (1) —
הואיל ושינוי את גיל הנישואין ל-17 שנה, אני
מסתפקת בוה ואני מוותרת על ההסתייגות.

ישראל בריהודה (יו"ר ועדת-המשנה לחוק גיל
הנישואין):

אני מצטער לומר, שגם אם אני מסכים באופן
פרטי לכל מה שאמרה חברת-הכנסת כהן לגופו של
ענין, הרי גם בשמי הפרטי וגם בשבכ רוב הוועדה עלי
להתנגד להצעתה. הדרך לתקן מה שהיא רוצה לתקן
היא לא אגב חוק נישואין, אלא בחוקי הנישואין
עצמם. כשיוכנס חוק כזה נדון עליו, כרגע אנחנו
דנים — כפי שהדגשתי בדברי הפתיחה שלי אתמול
— מתוך הנחה, שכאילו נתקבלה על ידי כולנו, שבחוק
הנישואין המאטריאלי הקיים אין נוגעים בדרך אגב,
וכל זמן שהוא קיים, הוא מחייב אותנו. כן מדובר
בסעיף קטן (א) של תיקון בפרוצדורה עד כמה שאפשר
בלי לפגוע בחוק המאטריאלי.

אקראי לפניכם את הדברים שאמרתי בוועדה,
והוועדה החליטה, שבתור תשובה אקרא אותם לפניכם
כלשונם: "אחת הנקודות העיקריות בוויכוח שלנו הייתה
השאלה, מה יהיה אחרי שמישהו נשא אשה בניגוד
לחוק הזה. הגבר יקבל עונש על כך, יישב במאסר
או ישלם קנס. מה יהיה גורלה של האשה? האם
תהיה משועבדת לבעלה כל ימי חייה, גם אם זה
היה תוצאה של לחץ בלתי הוגן מצד מישהו, כשהיתה
בגיל צעיר מאוד? השכנו איך למצוא דרך להבטיח
את התרת הנישואין האלה בלי לפגוע בחוק הקיים.
ביקשנו שימצאו לנו חומר על המצב בענין זה
בעדה היהודית ובעדות הדתיות האחרות, כי כפי
שאתם יודעים, יש לנו הרבה כתות דתיות, שמצביהן
היורדיים שונים מאוד. צריכים היינו למצוא פורמולה,
שאולי אינה נותנת תשובה למאה אחוז מהמקרים,
אך נותנת תשובה לפחות לרוב המקרים. הצירה
שקיבלנו עונה לרוב המקרים בישוב היהודי ובמידה
מאכסמיאלית גם לחלק גדול של המקרים בעיות
האחרות. נדמה לנו, שסעיף 3 (א), שנתקבל פה-אחד
בוועדת-המשנה, נותן תשובה בענין זה. לפי החוק
הדתי היהודי הקיים, ישנם הוספנו לעילות האלו את
העובדה, שהנישואין נעשו בניגוד לחוק, וקיבלנו גם
את הודעת הרבנות, שהיא מקבלת זאת כעילת-תביעה
נוספת. העובדה, שהנישואין היו בניגוד לחוק זה,
יכולה אפוא להיות מספקה כעילת תביעה נט, אם
אין טעמים נגדיים."

לזה אולי אוסיף, שאם ישנם טעמים כנגד, הרי
למעשה יכול לא להינתן גט לפי החוק הקיים גם
במקרה של עילת אחרות, ולכן, גם אם נקבל את תיקונה
של הגברת כהן, כל זמן שהחוק הדתי הקיים נשאר
מחייב במדינתנו, כמעט שלא תיקנו שום דבר בהשואה
לנוסחה שהוועדה מציעה, ויש לנוסחת הוועדה היתרון,
שכאן אנו נמצאים מחוץ לחתום הפגיעה בחוק המאט-
ריאלי הקיים.

לכן אני מציע בשם רוב הוועדה, לדחות את
התיקון המוצע.

היו"ר י. בורג:

רשות-הדיבור לחברת-הכנסת רחל כהן להבאת
הסתייגותה בסעיף 3.

רחל כהן (ויצ"ו):

כנסת נכבדה, כל חוק הוא דין-נפשות, והחוק
הזה הוא דין של נפשות יקרות לנו ביותר. אני
מבקשת מכל חבר כנסת לחשוב, שאנו מדברים על
בתו, או על אחותו, ולהצביע כאילו היה מצביע על
גורל בתו או אחותו. בסעיף 2 קבענו שיטת עונשין
על איש שנשא נערה, או על מי שסייע לכך, או
הורים או אפוטרופסים שהשיאו בחורה קטנה מגיל
17. אך הקידושין נשארים בתקפם, וניתנת עילת
תביעה להתרתם. לאלה שלא השתתפו בוועדה מצלצל
ניסוח זה יפה מאד, אך למעשה לא יהיה זה אלא
עוד נימוק נוסף, שלפיו אפשר לדרוש התרת הנישואין.
אנו יודעים מתוך הפראקטיקה העצובה, שקשה מאד
לקבל גט פיטורין, ולמעשה כמעט שאי-אפשר לקבל
אותו, מפני שאין כפיה בענין זה. הבעל, — אם הוא
רוצה, נותן גט, ואם אינו רוצה, אין הוא נותן,
והפראקטיקה מראה לנו הרבה מקרים של נשים,
הסובלות כל ימי חייהן מחמת שלא קיבלו גט. אינני
מדברת על התרת נישואין באופן אוטומאטי. בסעיף
3 (א) (ג) כתוב, שיש רשות להגיש תביעה כזאת.
היא מוגשת על-ידי האשה, או על-ידי הרייה, או על-
ידי אפוטרופסה, או על-ידי פקיד סעד. אם הנישואין
היו נישואי בוסר ובלא זאת עלו יפה, אין לחשוב
שמישהו יהיה מעוניין להגיש את התביעה הזאת, ואם
הגישו, סימן שהנישואין לא עלו יפה. נשאלת השאלה:
מדוע חייבת האשה לסבול כל ימי חייה, אם הרבנים
(בעדות אחרות — ככהנים) לא יתנו את הגט, אני מציעה,
לכתוב בסעיף 3 במקום המלים: "עילת תביעה
להתרתם" — "עילה להתרתם".

ברצוני לשאול כאן עוד שאלה אחת. חוק זה
הוא חוק פלילי; לפי החוק הפלילי — אם מישהו
גנב משהו, או גרם נזק לזולתו באיזו צורה אחרת,
הרי הפוגע בא על ענשו, ויחד עם זה משלמים לפגע
את הנזק, מה יוצא פה? אם האשה לא תקבל את
הגט, הרי החוק לגבי ענינים אלה הוא הרבה יותר
קל, מאשר לגבי כל עבירה פלילית, כשען שלדעתי
צריך החוק להיות הרבה יותר חמור, כי כאן מישהו
גנב את חייו של הזולת. הוא לא הרג, אלא עשה
משהו אולי גרוע מזה. וזה מתנקם גם בילדים. במשפחה
שאין שלום בינו לבניה, הילדים עלולים להיות
עזובים.

זאת ועוד: נתאר-נא לעצמנו, שהגט לא ינתן,
הבעל יישב לפי סעיף 2 בבית הסוהר ואולי גם ישלם
קנס. והאשה מה יהא עליה? האם תישאר בבית עם
הילדים. אינני יודעת, ענשו של מי מהם יהיה חמור
יותר, של הבעל שיישב בבית הסוהר, או של האשה
שתישאר בבית עם הילדים ותצטרך לפרנס איהם ואת
עצמה?

מתוך סיבות אלו אני מבקשת את חברי הכנסת —
ואינני מהביישת לבוא בנימוק סנטימנטאלי, כי מוכרחים
לגשת לדבר זה מתוך רגש — להצביע בעד "עילה

שר הדתות הרב י. ל. הכהן מימון :

שר-המשטרה ב. שיטריה :
 אין צורך בתיקון זה.

אמין ג'ר'ג'ורה (הרשימה הדמוקרטית של נצרת) :
 מיד אניע לכך.

ועדת-המשנה רצתה לפרט בסעיף-קטן (ב), מי זכאי להגיש תביעה להתרת הנישואין על יסוד העילה האמורה בסעיף-קטן (א), וציננה שהתביעה יכולה להיות מוגשת על-ידי האשה, או על-ידי אחד מהוריה או מאפוטרופסיה, או על-ידי פקיד הסעד.

אשר להגשת התביעה להתרת הנישואין על-ידי האשה, ברור שהדבר מותר לה, משום שהאשה היא בוגרת או בגיל ההבחנה, ומן הדין הוא שתהיה ראויה לכך ושתוכל להגיש תביעה בהתאם לסעיף 1616 של המגילה — החוק האזרחי הכללי; אשר להגשת התביעה על-ידי ההורים או האפוטרופסים, הרי זאת זכותם השמורה להם לפי סעיף 1616 הנ"ל; אבל בנוגע להגשת התביעה על-ידי פקיד הסעד, הרי אין מחירים את הדבר, מפני שיש בכך סתירה לחוק האזרחי הקיים ולחוקי הדת והתורה הנהוגים מימים ימימה, ומפני שהאפוטרופסות על קטן נקבעת בדרך כלל לפי סדר מסויים בהתאם לסעיף 974 של המגילה, כשם שנקבעה סדרה מסויימת של אפוטרופסים לגבי שואין ב"ספר הדינים של עניני אישות" (כתאב אלאחכאם אלרעיה פי אלאחואה אלשח'ציה) בשער הרביעי, בפרק ד' בסעיפים 35—36; כמירכך נאמר בסעיף 37 שם, ש"השולטן הוא אפוטרופוס לנישואין למי שאין לו אפוטרופוס, אחריו — הקאדי המקבל ממנו מינוי בכתב לכך".

כלומר, האפוטרופסות של השולטן או הקאדי הממונה על-ידו לאותה מטרה, אין לה כל תוקף אלא במקרה שלאחד הצדדים אין אפוטרופוס. מכאן שאין לפקיד הסעד כל זכות להתערב בעניני נישואין ולקבוע להתרתם. הוא איננו זכאי איפוא להגיש את התביעה להתרת הנישואין במקום האשה כל זמן שהיא בוגרת או בגיל ההבחנה, או כל זמן שיש לה הורים, או אחד מהוריה, או אפוטרופסים, לפי הסדר שנקבע בחוק האישי. בתי-הדין הדתיים של המוסלמים והנוצרים לא ייענו ולא ישמעו תביעה מעין זאת. תביעה כזאת לא תעלה ולא תוריי.

בועדה טען אחד החברים, שאין צורך להוסיף בסוף סעיף-קטן (ב) את משפט ההסתייגות הנ"ל, כלומר — את המלים "הכל לפי הוראות החוק החל על עניני המצב האישי של הצדדים", משום שהמלים האלו מופיעות בסוף סעיף-קטן (א) באותו סעיף 3, ולדעתו למותר הוא לחזור על כך. טענה זו מופרכת, משום שכל סעיף-משנה עומד בפני עצמו, ומשפט מסויים בסעיף-משנה אחד לא יחול על משנהו, אלא אם נאמר הדבר במפורש. אם יש כוונה שיחולו המלים הנ"ל גם על סעיף-קטן (ב), צריך להוסיפן בסופו.

חברי-ועדה אחר טען, שאין הגשת התביעה על-ידי פקיד הסעד להתרת הנישואין פוגעת בעצם החוק הדתי החל על עניני המצב האישי, משום שצדד זה הוא פרודוראלי בלבד. בתשובה על כך רצוני לומר, שבחוק החל על עניני המצב האישי המבוסס על-פי הדת, אין להפריד בין פרט למשנהו — כי הכל שייך לעצם

כנסת וכבדה. לקחתי רשות הדיבור לא כדי להעיר על סעיף פלוני או אלמוני. לפי כל הדברים ששמעתי, שקשה מאד להשיג גיל אצל הרבנים, עלי להגיד, שאין אומה בעולם שקל כליכך להשיג אצלה גט כמו אצל היהודים, גם לא בארצות החפשויות של צרפת ואמריקה. בעמנו, ביחוד בארץ ישראל, כפי שאני יודע, יש לדאבני גטין רבים יותר מדי. אין זה סימן של התפתחות שהגטין מתרבים אצלנו מיום ליום. אם באה לרבנים תביעה לגט, הם משתדלים למנוע אותה על ידי הטלת חובה על הבעל לתת מזונות לאשה ולילדים. פסק זה נהוג בכל תפוצות ישראל, כי הרבנים משתדלים ככל האפשר לא להפר נישואין.

אם אתם חושבים איפוא לא לעשות את עצמכם לצחוק, אל תחליטו שהכנסת יכולה להפר את הנישואין. אני מאמין, שגם השמאל שבשאל ממפלגת מפ"ם לא יקח אשה כזו, שהכנסת ביטלה את נישואיה. אין זה יפה ביותר. אני מכין, כפי שאומר חבר-הכנסת ברי-הודה, שאם נושא אדם אשה צעירה ביותר, חייבים לבטל את הקידושין. אני יודע, שנהוג אצל כמה עדות להשיא את הבנות בגיל צעיר בנישואי בוסר, ואנו חייבים למנוע זאת. לפני שבועות אחדים היה מעשה באחד המחנות, שילדה בת 8 שנים עמדה להינשא ליהודי בן 30. נישואין אלה לא יצאו לפועל. הרבנים הטילו חרם, וחרם זה מועיל למנוע נישואי בוסר יותר מעונשים. זה נוגע רק לעדה התימנית; אצל הספרדים אין בכלל נישואי-בוסר.

צריך להתחשב בסברה שהביא כאן חבר-הכנסת ברי-הודה, שבזמן שהאשה הנישואה בגיל רך דורשת גט — צריכים הרבנים לתת לה אותו בקלות.

אמין ג'ר'ג'ורה (הרשימה הדמוקרטית של נצרת) :

כבוד היושב-ראש, כנסת וכבדה. חוק זה מטרתו לקבוע את הגיל הנמוך ביותר לנישואין מוקדמים, למנוע נישואין של קטנה שטרם הגיעה לגיל זה ולהטיל עונשים מתאימים על העבריינים. ומאחר שהנישואין בארץ ישראל קשורים אצל כל העדות בטקס דתי, והם כפופים בכל עדה ועדה להוראות החוק החל על עניני המצב האישי המבוסס בעיקרו על התחוקה הדתית — היה רצוני מאד, ואף מן החובה היה, להימנע ככל האפשר מלפגוע באיזו פרט שהוא שנקבע בחוק האישי המבוסס על הדת וחוקיה. ברי איפוא, שוועדת-המשנה לחוק גיל הנישואין, בראותה שאין לה ברירה אלא להיכנס לעיקרם של הדברים ולעשות את העבירה על סעיף 2 של החוק המוצע עילה נוספת חדשה לתביעה להתרת הנישואין בדרך של גט, או בדרך של פירוק קשר הנישואין, או בדרך אחרת, הסתייגה הוועדה מלפגוע בחוק האישי בזה שחייבה שהתביעה להתרת הנישואין תהיה קשורה בהוראות החוק החל על עניני המעמד האישי של הצדדים, בהתאם לנוסח הכתוב בסוף סעיף 3 (א).

אולם כשקבעה הוועדה את הנוסח של סעיף 3 (ב), שממנו אני מסתייג בדברי אלו, מיאנו רוב חבריה להוסיף בסוף הסעיף את המשפט שבו מסתיים סעיף-קטן (א), דהיינו: "הכל לפי הוראות החוק החל על עניני המעמד האישי של הצדדים".

על כך ענו הצירים היהודים, שאין הצירים האחרים מוסמכים לקבוע מה פוגע ומה לא פוגע בדת היהודית. חבריהכנסת ברייהודה אמר אתמול שאין החוק הזה פוגע בדת המושלמית ושאין כוונתו להביא מהפכה בעניני דיני הנישואים. ואני אומר: אל נחליט אנחנו בעניני הדת המושלמית. חבריהכנסת גירגורה דורש להוסיף בסוף התקנה את המלים „לפי הוראות החוק החל על עניני המעמד האישי של הצדדים“. בנוגע לדת ישראל — אם התקנה אינה פוגעת בדת, הרי אפשר לקיים אותה. ואם התקנה תפגע בעניני הדת המושלמית — הרי היא לא תחייב את המושלמים. מה הפחד? האם אנו מוכרחים להיכנס עכשיו לפרשה הזאת של דיני הנישואים? אם ניכנס לפרשה הזאת, חבריהכנסת ברייהודה, הרי נצטרך כולנו לשבת וללמוד את החוק הדתי, כיון שאין לדבר בקלות ובטחחות על הענינים האלה.

טוב יהיה — אינני יכול להציע זאת באופן פורמאלי — אם הוועדה לא תתנגד לתוספת הזאת. אם תתקבל התוספת — אחרת על הסתייגותי הנוספת. אני סבור שאנו יכולים לקבל את הצעתו של חברי הכנסת גירגורה ולא להיכנס להתנגשויות בלתי נחוצות.

היו"ר י. בורג:

חבריהכנסת לם יש לו הצעה להחזיר את סעיף 3 לוועדה ולא להצביע עכשיו. כן קיבלתי הודעה מטעם ראש-הממשלה, המבקש לא לקיים את ההצבעה על סעיף 3 היום, מאחר שרוצים לבחון את הסעיף מבחינה משפטית מסויימת. אילו היתה זאת הצעת חברי הכנסת לם, הייתי מעמידה להצבעה. מאחר שזוהי בקשת ראש-הממשלה, אינני מעמיד את השאלה למנין.

יוחנן בדר (תנועת החרות):

האם אנו הבית המחוקק או לא?

היו"ר י. בורג:

מקובל אצלנו שאם החוק היה בוועדה היום, יאם ראש-הממשלה מבקש לתת לו שהות לבדוק את הענין — יכולה הנשיאות להיענות לבקשה, מבלי שיהיה בזה משום פגיעה בפרורגאטיבה של הבית.

יוחנן בדר (תנועת החרות):

לא יתכן! הוא יכול לבוא הנה!

ישראל ברייהודה (מ"ם):

הכנסת רשאית להחליט בכל רגע להפסיק את הדיון; אולם החלטה כזו אינה יכולה לבוא בצורה אוטוריטטיבית כזאת מצד הממשלה. בדרך כלל יש לממשלה רשות לקחת בחזרה בכל רגע את החוק שהציעה, אך במקרה זה אין היא זכאית לעשות זאת, מאחר שאנו דנים כרגע לא רק על הצעת החוק של הממשלה, אלא גם על הצעת חבריהכנסת עדה מימון. בזה עוד אינני אומר שום דבר לגופו של ענין בקשר להצבעה. הכנסת יכולה להחליט אם נצביע היום או לא; אין זה מן הדברים שהממשלה קובעת, ואנו מוציאים לפועל.

הדת; ואי-אפשר לומר שהסעיפים 35, 36 ו-37 בשער „האפוסטרופסוה לנישואין“ ש.בספר הדינים של עניני נישואים“ הנ"ל אינם עיקריים, או אינם קשורים לעצם הדת, או שהם שרודוראליים, וש אפשר לעקוף אותם או לולול בהם.

חבריוועדה אחר אמר, שאין צורך להוסיף את הסתייגותי בסוף סעיף 3, סעיף-קטן (ב), מפני שאם בהתאם להוראות החוק החל על עניני המצב האישי של הצדדים אין מקבלים תביעה המוגשת על-ידי פקיד הסעד, הרי ידחו אותה בתי-הדין הדתיים בלאו הכי, ואין צורך איפוא לפרש זאת בחוק.

אולם רצוני לומר שבכל זאת יש הבדל, אם נפרש זאת בחוק או לאו. נוח יותר לדחות תביעה בהתאם לנוסח החוק מאשר לדחותה כשאין החוק מפרש זאת. רצוני להעיר בפני הבית הנכבד, שלא ביקשתי כלל למחוק בסוף סעיף-קטן (ב) המלים „או על-ידי פקיד הסעד“, משום שלדעתי מוטב להשאיר את המלים האלה, ויחד עם זה לאפשר לבתי-הדין הדתיים השונים חופש פעולה בנידון זה בהתאם להוראות החוק החל על עניני המצב האישי של הצדדים.

על כן, למען הימנע מלפגוע בדיני הנישואין הדתיים, השמורים מכל פגע והנהוגים מאז ומתמיד, וכדי שלא לחלל את קדושתם בכל צורה שהיא, הריני מציע להוסיף את המלים: „הכל לפי הוראות החוק החל על עניני המעמד האישי של הצדדים“ בסוף סעיף-קטן (ב) של סעיף 3, כשם שצויינו בסוף סעיף-קטן (א), בעיקר מאחר שסעיף-קטן (ג) שם שומר את הזכות לפקיד הסעד להופיע בדיון ולהשמיע בו את טענותיו, אם הוא סבור שהדיון על תביעה שהוגשה להתרת נישואין על יסוד העילה האמורה בסעיף-קטן (א) יש בו ענין לכלל.

זרז ורדפטיג (החיות הדתית המאוחדת):

כנסת נכבדה, אני תומך בהסתייגותו של חברי הכנסת גירגורה, ואני רוצה להוסיף את הנימוקים המניעים אותי לתמוך בו.

השאלה שנתעוררה בוועדה היתה, אם הסעיף הנידון פוגע בדת המושלמית או לא. היו בוועדה חברים שרצו להוכיח שאין בו כל פגיעה בדת המושלמית. זוהי הפעם הראשונה שאנו נתקלים בבטיעה זו, ועלינו לקבוע איזוהי הסמכות הקומפוטנטית לקבוע אם תקנה מסויימת היא נגד דת או לא. אם המדובר הוא בדת ישראל, עוד יכול משהו לטעון, כי הרי המקורות פתוחים; וגם חבריהכנסת ברייהודה קרא לפנינו היום מתוך ספר והביע את דעתו על בעיות דת. אבל גם חבריהכנסת ברייהודה וגם אני יודעים, שלפחות בעניני הדת המושלמית איננו יכולים להגיד דבר, ואם בא חבריהכנסת גירגורה — לא רק כחבריהכנסת, כי אם גם בשם האנושי המוסמכים בעניני הדת המושלמית — ואומר שתקנה זו פוגעת בדת המושלמית, אינני יודע איך אנו יכולים להטיל ספק בדבריו.

אינני משהו, ואני אומר „להבדיל“; אולם, כשהיו פעם בסיים הפולני התקפות נגד דת ישראל בקשר עם חוק הגבלת השחיטה, באו צירי הסיים הפולני ורצו להוכיח שתקנה מסויימת אינה פוגעת בדת ישראל.

יחזן רובין (מפ"י):

שאלה קצרה: שמענו שראש-הממשלה ביקש לעכב את ההצבעה. אני יודע שהחוק הונו הוגש על ידי שר-המשפטים, ואני מבין ששר-המשפטים ממשש דובר הממשלה בקשר לחוק זה. האם זוהי בקשה של ראש-הממשלה כחבר-הכנסת, או בקשת ראש-הממשלה בשם הממשלה?

שר המשפטים פ. רוזן:

אינני חושב שכאן קובע, אם ראש-הממשלה הגיש בקשה ליושב-ראש הכנסת בשמו הוא, או בשם הממשלה; על כל פנים גם הוא חבר-כנסת, ונסף על זה שהוא ראש-הממשלה, ובחור ראש-הממשלה יש לי לפחות אותה הוכחות שיש לכל חבר-הכנסת. אני שמעתי, ושמעתי זאת רק בישיבה הזאת, שראש-הממשלה אחרי שעייין בהסתייגות של חבר-הכנסת גירגורה, מבקש לתת לו שהות, כדי לעיין עוד פעם בדבר. אחרי שראש-הממשלה הגיש את הבקשה הזאת ליושב-ראש, אני מצוי תומך בה.

עקיבא גלובמן (מפ"י):

יש לי שאלה לשאלות. נמצאת כאן הסתייגות של חבר-כנסת אחד; וראש-הממשלה, לאחר שעייין בהסתייגות הזאת, ביקש שהות. מדוע צריך חבר-הכנסת בריהודה לראות בזה ענין קובע או לא קובע? הבקשה של ראש-הממשלה הופיעה לפני הבית, לא דיברתי עם ראש-הממשלה ואיני יודע מה כוונתו, אבל אני מניח שיש לו כנראה כוונה להימלך בדבר, ומדוע הפרובלמה רצינית כל-כך עד שאי-אפשר לדחות את ההצבעה? לכן אני מציע בפשטות, מאחר שראש-הממשלה ביקש מאת הבית להפסיק את הביורור, שהבית ייענה לו.

יחזן בדר (תנועת החרות):

אני חושב שהבית זכאי בהחלט לדחות הצעות בענין זה. מאחר שכבוד שר-המשפטים הציע לדחות את ההצבעה לפי בקשת ראש-הממשלה במכתבו — יש לי הצעה בענין זה, ואני תקווה שחבר-הכנסת גלובמן יסכים לי: בארצות-הברית יש נוהג שהגשיא פונה לקונגרס בכתב, ובכתב בלבד, כי אסור לו אפילו להופיע בבית. לא כן השיטה שלנו. השיטה שלנו היא, שהממשלה וחבריה-הממשלה מופיעים לפני הבית ומציעים הצעות באופן אישי, — אפילו אם זוהי הצעת חוק. אם אנו נסכים לרגע אחד לשיטה המאפיינת שרת להביא הצעה על סמך המכתב של ראש-הממשלה, על סמך הצעה בכתב — הרי אנו פותחים כאן פתח לנוהג שהממשלה לא תבוא לכנסת, אלא תשלח לה מכתבים. ולכן אני מתנגד, אפילו אם ההצעה היא של ראש-הממשלה, וגם אם ההצעה לא תתקבל עליידי הבית ולא תתקבל אפילו עליידי הנשיאות.

ועוד שאלה: האם זוהי הצעה של הממשלה הכוללת הצבעת אימון או אי-אימון, או לא? גם דבר זה חשוב במקרים מסויימים.

הי"ר י. בורג:

סבורני, שלכנסת ולוועדת-הכנסת יש סמכות לקבוע אם ההצעה הזאת נכונה ומבוססת או לא. לדעתי אני,

רשאית הנשיאות בעצמה לקבוע אם יש לקבל בקשה כזו של שר, שהוא גם ראש-הממשלה; אבל ענין כזה, צריך להיות מוחלט וקבוע בתקנון. זוהי דעתי, ואני חוזר ומדגיש שזוהי דעתי הפרטית. מאחר שאיני רוצה לקבוע הלכה על סמך דעתי בלבד, רצוני להעמיד את ההצעה להכרעה ממש.

יוסף לם (מפ"י):

אם אתה מעמיד להצבעה, הרי הטענה שאין לי זכות להציע את הצעתי — מפני שיש לקבל את הצעת ראש-הממשלה כבקשה שאין להצביע עליה — טענה זו אבד עליה בינתיים הכלה, ואני מבקש לתת לי אפשרות להסביר מה הוא הענין.

הי"ר י. בורג:

חבר-הכנסת לם, אתה פנית אלי ואמרת שהצעתך זהה עם הצעת ראש-הממשלה, ואתה רוצה לנמק אותה; ואני אמרתי שאחרי שהביאו לפני הבית את בקשת ראש-הממשלה, אינני רואה אפשרות להימנע מהצבעה — כל זמן שהכנסת לא החליטה אחרת. כן אינני רואה אפשרות לתת לנמק הסתייגות שהמלים הראשונות שלה מתחילות: „אם לא תתקבל הסתייגותם של חברי-הכנסת גירגורה...“

יוסף לם (מפ"י):

אין זה נכון.

הי"ר י. בורג:

אם הטקסט אינו נכון, עליך לברר את הדבר במזכירות הכנסת. אני מסתמך על הטקסט המונח לפני.

בבה אידלסון (מפ"י):

בהתחשב בהסתייגותו של מר גירגורה ובבקשתו של ראש-הממשלה, אני מציעה לדחות את ההחלטה בסעיף 3 של החוק לשבוע הבא. אתמול קיבלנו החלטה לא לדחות את הבאת החוק למליאה יותר משבוע. ולכן אני מציעה לקבוע את גמר הדיון בסעיף זה לשבוע הבא.

הי"ר י. בורג:

אעמיד איפוא להצבעה את ההצעה לדחות את הדיון בסעיף 3 לשבוע ימים.

ישראל בריהודה (יו"ר ועדת-המשנה לחוק

גיל הנישואין):

לפני שניגש להצבעה, אני חייב לתקן משהו שנשתבש בחומר שלפניך.

הי"ר י. בורג:

אתן לך את רשות-הדיבור אחר-כך. אני מעמיד להצבעה את הצעת חברי-הכנסת גלובמן וב. אידלסון לדחות את ההצבעה בסעיף 3 של החוק לשבוע ימים.

ה צ ב ע ה
 ההצעה נתקבלה.

הי"ר י. בורג:

לפני שנעבור לסעיף 4 של החוק, אתן את רשות-הדיבור לחבר-הכנסת לם.

יוסף לם (מפא"י):

בו שנית, אל המשך הדיון בסעיפים האחרים? עם כל הכבוד לחבר הכנסת ג'רג'ורה, יש בסעיף 3 זה פרט אחד, שהוא רואה בו פגיעה בזכויות בתורה הדתית, אך רוב הוועדה אינו רואה בו פגיעה, איך שלא יוחלט לגבי סעיף 3, אין זה משנה את הנוסחאות של ההסתייגות בסעיף 4 ואת ההצעה בסעיף 5.

אני מציע, שנמשיך בדיונו ונשאיר לוועדת החוקה לדון מחדש רק בסעיף 3, ומה שהיא תקבע בנוסחה אחרונה של סעיף 3, יובא להצבעה בפני הכנסת לפני ההצבעה על החוק בשלמותו.

היו"ר י. בורג:

השאלה היתה אם להמשיך בדיון בחוק, חברי כנסת אחד נימק מדוע אפשר להמשיך בדיון, חברי כנסת שני נימק מדוע אי אפשר להמשיך בדיון, עכשיו נוכל להצביע.

אהרן ציולינג (מפ"ם):

אין זה ניתן להצבעה, ואני מבקש להוכיח זאת על-ידי סעיפי החוק.

היו"ר י. בורג:

אני מוכן לתת לחברי הכנסת ציולינג אפשרות להציג שאלה.

אהרן ציולינג (מפ"ם):

אני מבקש לדעת איך עלי לנהוג, לא הייתי חבר הוועדה ולמחתי את הענין לפי הנוסחאות שהובאו לפנינו, אני תולה את הצבעתי בסעיף 4 בתוצאות ההצבעה לסעיף 3, אם יינתן לי זמן אוכל להוכיח זאת.

אולם ישנו דבר שני, בהמשך לסעיף 4 מכניס חברי הכנסת בריהודה הצעת תיקון המזכירה במפורש את סעיף 3, אם תיקונו קשור בסעיף 3, כיצד אפשר יהיה להצביע על סעיף 4 הנשען על סעיף 3? דבר זה לא ייתכן, אני קורא את הנוסח המפורש בתיקונו של חברי הכנסת בריהודה: „בעלי, שביט משפט או בתידין מוסמך פסק על יסוד העילה האמורה בסעיף 3 (א) לחייבו...“ לפיכך אי אפשר להצביע על סעיף 4 בטרם הצבענו על סעיף 3.

היו"ר י. בורג:

התשובה פשוטה, עד למאוד: (א) הבקשה לדחות את ההצבעה על סעיף 3 באה במיוחד בגלל סעיף 3 (ב); (ב) אם הבית יחליט להמשיך בדיון — יכול חברי הכנסת בריהודה לדרוש שיצביעו על ההסתייגות שלו רק אחרי ההצבעה על סעיף 3.

שר המשפטים פ. רוזן:

אני צריך לחזור על דעתי, שמבחינה משפטית אפשר להמשיך עכשיו בדיון ולהצביע על הסעיפים 4 ו-5, אילו היה נכון, שקשה להצביע על ההסתייגות של חברי הכנסת בריהודה, המציע אחרי סעיף 4 סעיף 3 חדש לגמרי שאינו תיקון לסעיף 4, היה יוצא מזה רק דבר אחד: שיתכן שאפשר היה לדחות את ההצבעה על ההסתייגות הזאת, אך חושבני, שגם זה איננו נכון, מפני שמה שלא יהיה גורלה של ההסתייגות של חברי הכנסת ג'רג'ורה, אם לא נתקבל עוד סעיף

כנסת נכבדה, איני רוצה להרבות במלים, אני רוצה רק לבקש מאת היושבי ראש לקבוע בפרטיכל את הנוסח הראשון של ההסתייגות, כדי שבישיבה הבאה, כשתוגש ההצעה להצבעה, לא אצטרך לבקש את רשות הדיבור מחדש, לתיקון ההסתייגות, ואוכל להסתפק בהסברה בלבד.

ההסתייגות דורשת להחזיר את סעיף 3(ב) לוועדה, כדי שתבדוק — לאחר שהשמע חוות דעת מוסמכת אל חוקה-אישית בעדות השונות בישראל — כיצד יש להתאים את סמכותו של קצין הסעד לחוקה-אישית כפי שהוא נהוג בכל העדות.

היו"ר י. בורג:

חברי הכנסת לם, אני קובע שהדברים שמסרת כאן אינם מתאימים לנוסח ההסתייגות שנמסר לחברי הכנסת, אם ברצונך לתקן — אבקשך לפנות אל יושבי ראש הוועדה ולמסור לו את הנוסח המדויק.

רשות הדיבור ליו"ר הוועדה, חברי הכנסת בריהודה.

ישראל בריהודה (יו"ר ועדת המשנה לחוק גיל הנישואין):

אני מניח, כמובן מאליו, שעם דחיית הדיון בסעיף 3, נדחה גם הדיון בסעיפים 5 ו-4, כלומר, בזה נדחה הדיון בחוק לשבוע המים.

היו"ר י. בורג:

לפי חוות דעתו של שר המשפטים אפשר לדון על יתר הסעיפים, גם אם ההצבעה הסופית על סעיף 3 נדחתה לזמן קצר.

ישראל בריהודה (יו"ר ועדת המשנה לחוק גיל הנישואין):

על-כילופים, אם יוחלט על דחיית סעיף 3, אין שום הגיון לטפל בשני הסעיפים האחרים. סיבה נוספת: הסברתי כמה פעמים לכנסת, שהיה כאלו מקובל בין כל חברי הוועדה, שהיו להם דעות שונות לעצם חוק הנישואים, הקיים במדינתנו ככלל המחייב את כולם לא לנגוע בחוק הנישואים גופו, אם כתוצאה מן הדחייה יבואו הצעות נוספות שיפגעו גם בהנחה זו, ודרך אגב יתקבל תיקון, המקדש גם את הפרוצדורה, הרי ייתכן שנדרוש להחזיר את החוק כולו לוועדה על מנת שנוכל גם אנו להוסיף עוד כמה וכמה תיקונים.

דוד בריב"האי (מפא"י):

כנסת נכבדה, אם הפתגם הרומאי הצדיק את עצמו פעם, שהספרים יש להם גורל משלהם, הרי זה במקרה החוק הזה. זו הפעם השלישית שמנסים להחזיר לוועדה, אחרי הצבעה חלקית, חוק המורכב רק מ-5-4 סעיפים. אני צריך גם לציין, שעד עכשיו לא שינו כל הנסיונות האלה במשהו מהנוסחאות הראשונות של החוק הזה.

ראשיה-ממשלה ביקש לעיין שנית בסעיף 3 וכמובן שהבית קיבל בקשה זו ואין בזה משום אסון. אך מה שייכות יש לו לעיון מחדש בסעיף 3, שעוד הבוקר נעשה נסיון לשכנע את הרוב בוועדת החוקה, לעיין

בוועדה נתחלקו הדעות לא לפי הסיעות. חברי הכנסת ניר מתוך בהצעתו, וגם הוא חושב, שהסעיף הזה מיותר. אם הכנסת תקבל את סעיף 4 הוא תצטרך, לפי דעתי, לשקול את הסתייגותו של חברי הכנסת ב"י יהודה, המכניסה אותנו שוב לתסבוכת גדולה. עדיין אין אצלנו שום חוק הקובע, שמישהו שאינו מציה לפסקדין של הרבנים או של בית דין דתי, עובר עבירה.

עכשיו נצטרך בפעם הראשונה לקבוע בענין זה, דרך אגב, שאדם עובר עבירה לא עלידי כך שעושה את מעשה העבירה, אלא בזה שאינו מקיים צו של בית המשפט הדתי. לפי דעתי זה ענין של היצאה לפועל, ואם פעם אחת נחוק חוק בענין הוצאה לפועל לגבי אדם שאינו מקיים פסקדין, שאינו מחייב אותו לשלם כסף, אלא לעשות מעשה, — שהוא יכול לעשות — הרי אני אהיה האחרון שאתנגד לכך, שבמקרים כאלה יוכלו להכריח אותו עלידי מאסר. אך אין זה מחייב אותנו ליצור עבירה מיוחדת.

אני מבקש איפוא להסכים לכך, שסעיף זה יימחק ושכל מקרה ומקרה ישפוט השופט, אם יש מקום לקולה או לא, ואז אין ספק, שכל בית משפט יביא בחשבון את נכונותם של הנאשמים לקיים את ההוראות של פסקהדין בענין הנידון.

דוד ברי"ב'האי (בשם הרוב בוועדת המשנה לחוק גיל הנישואין):

כנסת נכבדה, אם היה צורך להוכיח, שהחבר הכנסת למ צדק בזה, שהקולות בוועדה לא התפלגו לשי הסיעות — הרי לא די בזה שסיפר לכם שהחבר הכנסת ניר מתנגד לדעתו של חבר הכנסת ברי"ב'האי; הוא יכול היה להוסיף, שדווקא עלי יכול התפקיד להגן על דעת הרוב בניגוד לדעתו של חברי למ. ובכן רבותי, אנסה לעשות זה בקיצור נמרץ. הכוונה של החוק היא לא רק הטלת עונשין, אלא גם לסלק או להמתיק ככל האפשר את תוצאות המעשה שנעשה בניגוד לחוק, מה הוא היסוד של כל ענין זה? אנתנו אסרנו נישואין מתחת לגיל מסויים; ובסעיף 3, — כן שיתקבל התיקון של חבר הכנסת גריגוריה ובין שלא יתקבל — רצינו לפתוח פתח להתרת נישואין, שנעשו מתחת לגיל מסויים.

מה בא סעיף 4 להגיד? סעיף 4 בא להגיד, שבמקרה שניתן פסקדין עלידי בית דין מוסמך להתרת נישואין, והצדדים או הצד, הגבר, קיים את פסקהדין הזה — ישמש הדבר להקלת העונש שנקבע בחוק זה; בדיוק כמו חבר הכנסת למ יודע גם אני, ששיטת העונשים שלנו היא בכלל שיטת עונשין הקובעת רק את המאכסימום, ואני יודע ששופטים עושים מזה שימוש רב. בכל מיני מקרים של גרימת נזק, תאונות דרכים וכו' — עומדת תמיד מידת העונש הפלילי המוטל על האשם בקשר לזה, אם הצד שגרם את הנזק, נענה לתביעת הפיצויים ולא השאיר את הנפגע ללא צורה. זה משפיע באופן פסיכולוגי על השופט בקביעת העונש. לסעיף 4 יש איפוא ערך פסיכולוגי לגבי אותו הצד, שהיום יצא פסקדין ברבנות. מחייב אותו להתיר את קשר הנישואין, ומחרימים, או בעיד שבועיים, הוא עומד בפני משפט פלילי בקשר עם המעשה שלו. כשכתוב שחור על גבי לבן, יגיד לו העונשין.

3 (א) יכולים להסיק רק מסקנה אחת, שאולי מוטב לא לדון גם בהסתייגות של חברי הכנסת ברי"ב'האי, אך ביתר הסעיפים אפשר לדון.

אינני מחוזה דעה, אם זה רצוי לאור מצב הרוח של הבית, ואם זה רצוי עכשיו, אחרי שו"ר הוועדה אינו רוצה כנראה להמשיך בדיון — זו שאלה אחרת ואינני רוצה לחוות בה דעה. מבחינה משפטית אפשר היה להמשיך בדיון.

הי"ר י. בורג:

נצביע עכשיו, אם נדחה את הדיון בסעיפים הבאים עד לאחר ההצבעה בסעיף 3, או נמשיך בדיון.

ה צ ב ע ה

בעד ההצעה להמשיך בדיון — 23

נגד — 21

ההצעה נתקבלה.

יוסף למ (מפא"י):

כנסת נכבדה, אין לי סיכויים רבים שבמצב זה של הוויכוחים אוכל להסביר, שסעיף 4 הוא מיותר. בכל זאת אנסה במיטב יכולתי לעשות זאת. הסעיף קובע, שאם בית המשפט יחייב אדם ברין על עבירה לפי פיטקה (א) ר"ב) של סעיף 2, יביא בית המשפט בחשבון כגורם להמתקת העונש את העובדות הבאות: (א) אותו אדם התיר את קשר הנישואין לפי דרישת האשה, בהתאם להוראות החוק, ההל על עניני מעמד האישי של הצדדים;

(ב) אותו אדם קיים פסקדין להתרת קשר הנישואין, שניתן מאת בית המשפט, או מאת בית דין מוסמך.

אם הכנסת תקבל את הסעיף הזה, הרי תצטרך מליאת הכנסת לשקול, אם דעתו של חבר הכנסת ברי"ב'האי, להוסיף עוד סעיף עונשין, נכונה היא או לא.

למה התכוון הסעיף 4, כפי שהוצע? הוא רוצה להשפיע על האדם, שבמשפטו על נישואין ניתן פסק דיין של גירושין — שזמלא אחרי פסקדין זה, ואם מישהו יובא לבית המשפט לפני שניתן פסקדין של גירושין, הרי בית המשפט — אם הכנסת תחליט להשאיר את סעיף 4 — צריך יהיה לחכות עם פסק הדין עד שייגמר פעם המשפט על הגירושין. כי כל זמן שלאדם לא פסק הדין עדיין היכולת למלא אחרי הוראות של סעיף 4 במשפט גירושין, אי אפשר למנוע ממנו את הזכות של סעיף 4, וגם מאידך, אם שלא יתבקש להסכים לפסקדין של גירושין, ולפי דרישת כל המעוניינים יוסף לעמוד בקשר הנישואין, לא יוכל לבקש את בית המשפט להמתק את דינו. מהו החוק הקיים בענין המתקת פסקדין? אצלנו העונשים הם מאכסימליים, ובית המשפט צריך תמיד לשקול את הנסיבות, שבהן עבר את העבירה אדם, לאחר שהוא נמצא חייב ברין, ואם בית המשפט ימצא, שהעברין כבר התיר את קשר הנישואין, או שקיים את פסק הדין להתרת קשר הנישואין — ימתק את גזר הדין גם בלי הוראה מיוחדת לכך בחוק.

לפי דעתי סעיף זה הוא מיותר, וגם מניק, מפני שהוא משנה בלי כל הצדקה את הנהוג בקביעת העונשין.

ישיבה קנ"ב, כ"ט סיון תש"י (14 יוני 1950)
— חוק גיל הנישואין (ברירבה-האי, בורג, רובין, רוזן, הררי) —

חנן רובין (מפ"ם):

אני מבקש להעמיד את הצעתו להצבעה.

היו"ר י. בורג:

אני מעמיד להצבעה את הצעת חברי-הכנסת רובין לדחות את ההצבעה על סעיף 4.

ה צ ב ע ה

ההצעה לא נתקבלה.

היו"ר י. בורג:

אני מעמיד להצבעה את התיקון של חברי-הכנסת י. לם, המציע למחוק את סעיף 4.

ה צ ב ע ה

התיקון לא נתקבל.

סעיף 4 בנוסח הועדה נתקבל.

יוזר הררי (המפלגה הפרוגרסיבית):

הוועדה שדאגה לעבודתה, עשתה לדעתי מלאכה יפה מאד בכעיות משפטיות קשות; אולם היא היחה כל כך גאמנה למלאכתה, עד שלא שמה לב למקרה שמן הראוי היה שהחוק יציע לו פתרון. לפי החיק הזה, אסור לנערה להתחתן לפני שמלאו לה 17 שנה; תמימות. כל מי שיערוך נישואין, וכל מי שיסייע לנישואין של אשה שלא הגיעה לגיל 17 צפוי למאסר של שנתיים או לקנס של 600 ל"י. אולם, על אף הכוונת הטובות של החוק, ייתכן מקרה שנערה שלא הגיעה ל-17 שנה תהרה; במקרה כזה — אפילו אם ההורים ירצו בכך, אפילו אם החברה כולה תרצה בכך, ותחשוב שמוטב שהנערה הזאת תתחתן, גם לשם יחסיה החברתיים, גם לשם בריאות רוחה וגם לשם יחסי המשפחה העתידיים — לא ימצא משהו שיהיה מוכן לערוך את הנישואים, משום שהוא יהיה צפוי למאסר או לקנס. עלי להוסיף שהחוק ביטל את סעיף 183 של החוק הפלילי שדן במצב הזה וקבע צורך בתעורת רופא המינה שאין לחשוש לתוצאות רעות של הנישואים של האשה. במקרה זה שלפנינו, גם אם דעת הרפואה תהיה שטוב שהנערה תינשא, וגם אם כל הטעמים האחרים יחייבו שהיא תינשא — לא ימצא מי שיסדר את הנישואים וימרה את החוק.

זכורני, בהיותי תלמיך הגמנסיה הרחה אחת התלמידות מהמחלקה החמישית. הנישואים שנערכו או משגשגים עד היום, ובתה של אותה אשה עומדת להתחתן, בהתאם לחוק זה, מעל לגיל 17. אין ספק שיש מקרים שבהם יהיה צורך להרשות נישואים עלינו לדאוג למקרים יוצאים מן הכלל כגון אלה.

הסתייגותי אומרת איפוא להוסיף סעיף: „נערה שילדה לאיש, או שהיא בהריונה ממנו, יוכל בית המשפט המחוזי (כמובן, לאחר שמיעת עדות הרופאים ועדות המשפחה ובחינת הנסיבות) להרשות את הנישואים לאותו איש, לפי בקשתה של הנערה, או לפי בקשת הוריה או אפוטרופסיה, או לפי בקשת האיש“. רק בית-המשפט המחוזי יוכל לעשות זאת. במקרה כזה, אם ייערכו הנישואים לפי רשיון של בית-המשפט, לא יחולו העונשים של שנתיים מאסר ושל 600 לירות קנס על עורכי הנישואים.

כל עורכי-דין, שאם עד למשפט הפלילי יגרש את אשתו — ימחיקו לו את העונש.

אין לנו ענין בעונש, יש לנו ענין בזה שהדבר יסודר. אי אפשר לומר: למחוק את הסעיף הזה. אני יכול להיות באופן תאורטי שותף לדעה, שאין זה מוסיף לפראקטיקה הקיימת. אך זה מוסיף הרבה לאפקט הפסיכולוגי והחינוכי על הצדדים המתדיינים. לכן אני חושב, שהכנסת אינה צריכה לקבל את ההצעה הזאת, למחוק סעיף המשמש מכשיר-השפעה חשוב על הצד המעוניין, שיעדיף לקיים את פסקי-דין של בית-דין מוסמך של הרבנות או של איזו עדה דתית אחרת.

היו"ר י. בורג:

רשות-הריבוי לחברי-הכנסת הררי, להנמקת הסתייגותו.

יוזר הררי (המפלגה הפרוגרסיבית):

זהו ענין אחר.

היו"ר י. בורג:

אין מקום לדבר על הצעת חברי-הכנסת הררי טרם שמצביעים על סעיף 4, ואי-אפשר להצביע על סעיף 4 לפני ההצבעה על הצעת חברי-הכנסת לם למחוק את הסעיף, ועל זה יש הצעה לסדר לחברי-הכנסת רובין.

חנן רובין (מפ"ם):

אני מציע לדחות את ההצבעה על סעיף 4. הנימוק הוא פשוט. בסעיף 4 דובר על סיבות מקילות בקביעת מידת העונש; נאמר בו שיש להקל בעונש, אם הנאשם התיר את הנישואין, כלומר הסכים לתת גט. ברם, אימתי חייב אותו אדם לתת גט, ואימתי אינו חייב לתת גט — על כך מדובר בסעיף 3. עכשיו, כשאנו דנים בסעיף 4, עדיין אין אנו יודעים אם קיימת חובה של נתינת גט. אנחנו רק יודעים, על-פי סעיף 2, שעצם העובדה של נישואין עם צעירה הוא מעשה פלילי. אבל אם הבעל חייב להתיר את קשר הנישואין — אין אנחנו יודעים בשלב זה, לכן, אינני חושב שאפשר להצביע על הסתייגותו של חברי-הכנסת לם, כשם שאי-אפשר להצביע גם על הסעיף העיקרי.

שר המשפטים פ. רוזן:

לצערי אינני יכול להסכים עם חברי-הכנסת רובין. סעיף 4 מדבר באופן כללי על התרת הנישואין. התרת הנישואין יכולה להיות מכל מיני טעמים. סעיף 4 (א) אומר: „אותו אדם התיר את קשר הנישואין לפי דרישת האשה, בהתאם להוראות החוק, החל על המעמד האישי של הצדדים“. אין קשר בין זה לבין סעיף 3. גם אם לא יהיה סעיף 3, איש לא יוכל להגיד, שלא ייתכן שהאשה תגיש תביעה להתרת הנישואין. גקח מקרה פשוט: גירושין בהסכמת שני הצדדים.

היו"ר י. בורג:

האם חברי-הכנסת רובין מסתפק בחוות-דעתו של שר-המשפטים, או שהוא מבקש להצביע על הצעתו לדחות את ההצבעה?

ה צ ב ע ה

בעד התיקון של י. הררי לסעיף 4 — 22
 נגד — 21

התיקון נתקבל.

(קראות: יש להצביע שנית.)

היו"ר י. בורג:

נצביע שנית

ה צ ב ע ה ש נ י ה

בעד התיקון — 22
 נגד — 22

היו"ר י. בורג:

כיוון שהקולות שקולים, נצביע שוב.

ה צ ב ע ה ש ל י ש י ת

בעד התיקון — 21
 נגד — 23

התיקון לא נתקבל.

יוסף לם (מפא"י):

אני מציע להצביע שוב. אין כל הוכחה שדוקא בפעם השלישית היתה הספירה נכונה. אני מבקש לחזור לנוהג, הקובע שבמקרים שיש חולקים על תוצאות ההצבעה — מצביעים בקימה מהכסאות.

היו"ר י. בורג:

אינני מסכים לדברך. היתה הצבעה ראשונה והחליטו להצביע שנית. בהצבעה השנייה היו הקולות שקולים, ולפיכך איפשרתי להצביע בפעם שלישית. לכן בגלל ההבדל הקטן במספר הקולות, אני מוכן לכן שוועדת-הכנסת תחליט אם נערוך עוד הצבעה.

זלמן אהרנוביץ (מפא"י):

כנסת נכבדה. לא השתתפתי בהצבעה בענין זה, אלא נמנעתי. אני רואה שהשאלה הואת היא שאלה עקרונית הן לגבי מחייבי ההצבעה והן לגבי שולליה, ולפיכך היה רצוי לקיים הצבעה כאשר האולם יהיה יותר מלא.

סבורני שלגבי המשתתפים בהצבעה הזאת לא היתה ההכרעה מקרית; אבל מספר המשתתפים בהצבעה היה מקרי, ומשום כך היתה ההכרעה לגופו של ענין מקרית. אני מציע להצביע על הצעה זו בשבוע הבא.

ישראל ברייהודה (יו"ר ועדת-המשנה לחוק גיל הנישואין):

ישנה אפשרות לבדוק פעם נוספת את תוצאות ההצבעה עליידי כך שנקבע, ששניים מחברי הכנסת יהיו מונים, ואז נהיה בטוחים, שלא היתה שגיאה בספירה. איש אינו רוצה ליהנות משגיאה מקרית בספירת הקולות. לעומת זה אני רואה את הנימוק של חבר הכנסת אהרנוביץ כמסוכן ופוגע בכל עבודת הכנסת. אין אצלנו קוורום, שאפשר לומר, שבהיעדרו אין ההחלטה חוקית. אך אם נקבל פעם אחת נימוק כזה כפוסל את תוצאות ההצבעה, אפשר יהיה לבוא

חברת-הכנסת עדה מימון שואלת אותי אם גם נערה בת 14 תוכל להתחתן בדרך זו. אם הטבע יצר את האשה כך שהיא יכולה להרות בגיל 14; והרפואה תחשוב שמוטב לה להתחתן מאשר להיות אם לילד כשהיא בלתי נשואה; והמשפחה תרצה בנישואים, ואף הגבר ירצה בכך — הרי על אף אי-הענימות שבדבר ועל אף צרון הכנסת למנוע נישואים לפני גיל 17, צריך בית-המשפט להחליט שהזוג יכול להתחתן, אם רצונו בכך. זה ייעשה רק עליידי החלטת בית-משפט מחוזי, בית-הדין המוסמך לדון על דברים חשובים.

אחת הטענות ששמעתי נגד הצעתי היא, שאני מציע מעין הסכמה ופתח לנישואי-בוסר. אם צריך להרות כדי להשיג את ההסכמה לנישואים, הרי אינני סבור שיהיו מקרים של נערות, שמראש יהרו על מנת להשיג את הרשיון של בית-המשפט המחוזי.

לדעתי יש צורך בהצעתי, ביחוד לאחר שהעלינו את גיל הנישואים עד 17. אני מציע איפוא שעל אף האיסורים הפליליים החמורים של החוק, — שאם יקרה מקרה כזה, תהיה לבית-משפט מוסמך אפשרות לשקול את המצב, להרשות נישואים, ולשחרר את עורכי הנישואים מעונש מאסר שנתיים או קנס שש מאות לירות או שניהם גם יחד.

דוד בר-רביהאי (בשם רוב הוועדה):

רבותי, אם כי הרוב בוועדה לא ידע מה שקרה בגמנסיה „הרצליה“ בזמן חברת-הכנסת הררי היה תלמיד בה, הרי לא העלים עין מזה, שיכולים להיות מקרים כאלה. אך החוק הזה לא נוצר כדי לענות על כל המקרים המיוחדים. אנו רצינו בקבלת חוק זה לא לפתוח פתח לשבירת החוק הזה בשלימותו. הקונצפציה של חברת-הכנסת הררי, שהיא אולי דרך לנישואין, אם כי היא זרועה מוקשים, ומי יודע אם לא כדאי להביא את כל הקרבנות ההכרחיים כדי להגיע לידו היתר נישואין — רוב הוועדה בכל זאת התנגד לקונצפציה זו, שאינה אלא מסבכת אותנו.

ועוד דבר: חברת-הכנסת הררי מציע, שבית המשפט המחוזי יהיה האינסטאנציה הפוסקת. כל הכבוד לבית המשפט המחוזי ואני כשלעצמי מקווה, שנגיע לתקופה, שכל הענינים האלה יובאו לבית-המשפט המחוזי, אך חבר הכנסת הררי יודע, שכל הענינים האלה נמצאים כיום בשיפוט של בית-דין רבני. הכנסת בית-משפט מחוזי לתוך החוק הזה תסבך אותו.

שר הדתות י. ל. מימון:

כך יהיה גם להבא.

דוד בר-רביהאי (בשם רוב הוועדה):

אנו ניסינו לנסח את החוק הזה כך, שלא תהא פגיעה במסורת, אך אם אנו מקבלים את הדבר, שבית המשפט המחוזי היא האינסטאנציה המתירה, הרי על ידי כך אנו שוברים את המסגרת ששמרנו עליה.

אני מבקש את הכנסת בשם רוב הוועדה, לא לקבל את ההסתייגות הזאת.

היו"ר י. בורג:

כיון שהצעת חברה הכנסת הררי נתקבלה, ממילא יחולו שינויים במספרים השוטפים של סעיפי החוק. הוחלט לא לדון היום בהסתייגותו של חברה הכנסת ברייהודה לסעיף 5, לסעיף 5, שמעתה יהיה סעיף 6, יש הסתייגות לחברה הכנסת ורהפטיג.

זרח ורהפטיג (החיות הדתית המאוחרת):

כנסת נכבדה, אני מביא את הסתייגותי בענין שדובר עליו אמש בישיבת הכנסת שבגללו הוזנח החוק לוועדת החוקה, חוק ומשפט. הסתייגותי מונחת לפני חברי הכנסת ואיני רוצה לחזור עליה; וברצוני רק לתת הסברה קצרה. כאשר משור המשפטים והממשלה הביאו בפעם הראשונה את הצעת החוק שלהם, הביאו את הסתייגות שלי כהצעת הממשלה, משום שלפי החוק הפלילי אסורים נישואים עד גיל מסויים, ומי שנשא ילדה בגיל שלמטה מהגיל המותר לנישואים עובר עבירה פלילית. הוא הדיון במי שחי חיי מין עם ילדה כזאת בלי נישואים — וגם הוא עובר עבירה פלילית. כאשר הממשלה הציעה להעלות את גיל הנישואים ל-17, היא הבינה שצריך יחד עם זה להעלות את הגיל ביחס לחיי מין שלא בנישואים, כי שתי הבעיות הללו שלובות זו בזו. אי אפשר לומר שבנישואים אסור ובלוי נישואים מותר לחיות חיי מין, וחייבים להעלות את הגיל עד גיל 17 גם בנוגע לחיי מין שלא בנישואים. מאחר שהכנסת לא קיבלה את הצעתנו להעמיד את גיל הנישואים על 16 שנה, הרי שצריך לתקן גם את הסעיף בחוק הפלילי הדין בחיי מין שלא בנישואים. סעיף זה הוזנח לוועדת החוקה כדי שתחליט מה לעשות בו. אני הצעתי דבר שהממשלה הציעה מלכתחילה — להעלות גם את הגיל בסעיף זה של החוק הפלילי עד 17 שנה.

לצערי הרב דחה רוב הוועדה את הצעתי ואני מבקש את הכנסת לתקן זאת ולקבל את הסתייגותי. הנימוק להעלאת גיל הנישואים היה, שילדה בגיל צעיר אינה יכולה להכריע, אם ברצונה לחיות חיי נישואים או לא; שהחלטה כזו מטילה מידת אחריות שאין נערה צעירה מסוגלת לה, ולכן יש לקבוע גיל מתאים, כאשר כבר יש לנערה כושר הכרעה. הסעיף המקביל, הדין בחיי מין שלא בנישואים, גם הוא מנוח — ביחס לילדה עד גיל מסויים — שאין לקבל טענה שהילדה הסכימה לכך, כיון שעוד אינה בעלת הכרה מלאה, מפני שהיא עדיין ילדה ואינה יכולה לתת הסכמה לכך. מדוע אפשר לומר שילדה בת 16 יש לה כבר די שכל, והכרה כדי כושר החלטה והסכים לחיי מין בלי נישואים, ואין לה די שכל והכרה כדי להחליט שהיא מסכימה לחיי נישואים. אני שואל: מהו ההבדל? אומרם לי חברי הוועדה שיש הבדל: בנישואים הם דבר חשוב מאד, דבר המכריע בחיים, ולזה יש צורך בהכרה מלאה, מה שאין כן בחיי מין שלא בנישואים. רבותי, גישה כזו בחוק פוגעת בכל יסודות הצניעות והמוסר הישראלי. ילדה שעושה דבר כזה, לפעמים ממיטה אסון על עצמה לכל ימי חייה, אם היא מסכימה לנישואים לפני שהגיעה לגיל מסויים — ואחד סבור שזה צריך להיות גיל 16 והשני סבור שזה צריך להיות גיל 17 — אין זה אסון בשבילה, כיון שלפי דיני ישראל

תמיד בנימוק זה ולדרוש הצבעה חדשה; וזה יפגע קשה בכל סדרי עבודת הכנסת. אני מציע, למנות עוד פעם, ולקבוע שני חברים שימנו. איני יכול לקבל את הדעה, שבאמצע ההצבעה אפשר לדחות את הענין להחלטתה של ועדת הכנסת. אם התחילו בהצבעה, צריך לדעת את תוצאותיה.

יוזר הררי (המפלגה הפרוגרסיבית):

היו שלוש הצבעות. בהצבעה ראשונה נתקבל התיקון, משום מה הציע אחד מחברי הכנסת להצביע שנית, ולא נימק כלל את הצעתו. נתקיימה הצבעה שניה והקולות היו שקולים. הצביעו בשלישית, ודומני שברוב של שני קולות נדחתה ההצעה. ערכת שלוש הצבעות, לאחר שההבדלים היו כה קטנים, מקרה נדיר מאוד בכנסת. חברה הכנסת אהרנוביץ מבקש לדחות את ההצבעה לשבוע הבא. היתי מתנגד להצעה זו, אילמלא דחינו גם את ההצבעה על סעיף 3 לשבוע הבא. לו היה בדחית ההצבעה על התיקון שלי משום עיכוב קבלת החוק, הרי היה מקום להתנגד לכך. אבל ממילא נצטרך להצביע הצבעה אחת בחוק זה שבוע הבא, ולא יכולע לחוק אם נצביע על שני ענינים, וביתניים יהיה לאנשים זמן לחשוב, לקרוא בעיון את הסעיף, להתייעץ עם חבריהם ולהחליט באופן ברור וסופי מהי עמדתם.

היו"ר י. בורג:

קודם כל אודיע שוב איך קרה שהצבענו שלוש פעמים, ואחרי-כך אודיע לבית מהי החלטתי היתה בהצבעה ראשונה, אך חברי הכנסת — ולא רק אחד — ביקשו להצביע שנית. מקובל אצלנו שצורך להרצות הרצאה שלימה על נימוקים לבקשת הצבעה שניה. הרושם של חברה הכנסת מספיק כדי לקיים הצבעה שניה.

יוזר הררי (המפלגה הפרוגרסיבית):

אני מבקש עוד הצבעה.

היו"ר י. בורג:

היות והקולות בהצבעה השניה היו שקולים, החלטנו לערוך הצבעה שלישית.

ביתניים, שמעתי ממזכיר הכנסת שקשה היה לדייק בספירת הקולות, מפני שכמה מחברי הכנסת התהלכו, נכנסו ויצאו בעת ההצבעה. איני מוכן לקבל הצעה על דחיית ההצבעה, בשעה שכבר הצביעו שלוש פעמים. מאחר שמוכיר הכנסת מסר שהוא עצמו מעונין במנין סופי של הקולות, נערוך שוב הצבעה — והפעם עלידי קימה, כך שיהיה יותר קל לספור ויותר קשה לטעות.

אני מעמיד את ההצעה למנין.

הצבעה

בעד התיקון של חברה הכנסת י. הררי	—	24
לסעיף 4	—	24
נגד	—	23

התיקון נתקבל.

ישראל ברייהודה (יו"ר ועדת המשנה

לחוק גיל הנישואין):

כדי שתדע מה זה נוגע, עליך לשמוע את תשובתי. ברשימה זו יש עוד שורה של סעיפים. כל הסעיפים שהבאנו כאן בחוק גיל הנישואין מפקודת החוק הפלילי, והצענו בסעיף 5 לתקנו, (סעיף 182 ו-193) הם בפרק החוק הפלילי המדבר על „עבירות בנישואין ובחובות משפחה“. הסעיף 151, 155 וכל השאר מתייחסים לפרק אחר לגמרי: „עבירות על המוסר“. לא ארשה לעצמי להקריא לכם את נוסחו של פרק זה, כולו בתוכו האנגלי ובתרגומו העברי מאותה תקופה. איזה פנינים יש כאן! ואני מניח, שמר ורהפטיג, — אם הוא רוצה לשמור על המוסר במדינת ישראל, יהיה מחוייב יחד אתי לשנות ולתקן את כל הפרק הזה כולו.

וכשנבוא לתיקון בפרק זה של החוק הפלילי על עבירות במוסר, אדבר על הפרובלימה, שבה נגע הפעם מר ורהפטיג. פרובלימה זו אינה שייכת לענין גיל הנישואין, ואין אני מסכים, ואין הוועדה מסכימה, שדרד-אגב, תוך כדי דיון בענין אחר, יכניסו בה חלק של פרובלימה גדולה אחרת. אנו מסכימים לדבר על פרובלימה זו כדבר שלם, כנושא מיוחד, כחוק מיוחד. אני מניח, למוסרה של בת ישראל ושל כל הבנות במדינת ישראל שכולנו דואגים להן לא פחות ממך, מר ורהפטיג. אני רוצה גם לומר, שאולי יש לי קצת יותר אמונה במוסריותן של בנותינו, ואני מאמין יותר ממך, שלא תקרה כנאת, שמתוך שלא החלטנו עדיין על סעיף תיקון בחוק הפלילי, יצאו מיד כל הבנות לתרבות רעה. אני מאמין הרבה יותר בבנות ישראל אלו ובשאר הבנות במדינת ישראל.

אבל, חברי הכנסת, זה אינו נוגע לחוק, שעליך אנו דנים. אנו דנים הפעם על גיל הנישואין. אני כשלעצמי רוצה לשנות את חוקי הנישואין שבמדינתנו שאני רואה אותם כפגומים. אך זה אינו שייך לנושא שבו אנו דנים, ואם אני רוצה לבוא בהצעה זו, אני חייב לעשות זאת בהצעת חוק מיוחדת. בענין מוסר רשאי מר ורהפטיג או הממשלה, או אני, לבוא בהצעות שינויים. אך איי אפשר לבוא תוך כדי דיון בענין גיל הנישואין ולהציע תיקון בבעיה מכובדת. אך אמרתי בדרך אגב ובצורה כנאת על מוסר ועל שמירת המוסר. אין אנו גם דוחים בהזדמנות זו את מה שהציע מר ורהפטיג, אך אין זה שעת הנושא הזה, נתחכח על הצעה שלמה בענין זה אם תוגש לכנסת ואז נתקן ונוסיף כל אחד לפי הכנתו.

לכן אני מציע בשם הוועדה לא לקבל את הצעותי של מר ורהפטיג, שאינם על נושא החוק.

יו"ר י. בורג:

שמענו את דברי חברי הכנסת ורהפטיג ואת תשובת יושב-ראש הוועדה.

אריה שפטל (מפא"י):

זה לא מוסר של הבנות — זה מוסר של הגברים.

היו"ר י. בורג:

אנחנו מצביעים על חוק.

קל מאוד להתגרש; הנישואים אינם נצח. אבל אם היא מסכימה לחיות בלי נישואים, לפעמים זה מביא אותה לידי כך שהיא יורדת מטה מטה.

ועוד: אל הקבלו חוק עם שובר כבדו. אם אנו מקבלים חוק על גיל נישואים של 17, ואם יהיה עם זה אנו מתירים ואומרים שנערה בת 16 יכולה לעשות מה שהיא רוצה בלי להיענש — דבר זה יביא לכפילות בחיי הנישואים. אם ילדה רוצה לחיות עם מישהו והחוק אינו מרשה להינשא — יחיו יחד בלי להינשא. ואני שואל: האם יכולה הכנסת לקבל חוק ולהשאיר בו כרעה? אני סבור שדבר זה יגרום מצד אחד לשחיתות מידות בצורה המונית, ומצד שני יגרום שאותן העדות הנוהגות להשיא את בנותיהן בגיל צעיר — שלא יוכלו לעשות כן כחוק — יסדרו נישואים בלתי-רשמיים ויחיו חיי נישואים שלא באופן רשמי. דבר זה קרה כבר בגולה. כלפי החוק לא היו נישואים מעין אלה כשרים, והילדים היו בלתי-חוקיים; אך דבר זה לא הפריע לחיים המשותפים. האם רוצים אתם להנהיג מנהג זה גם במדינת-ישראל?

אני מבקש את הכנסת לחשוב עליך במלוא הרצינות. אני רואה בזה סכנה לחיי המוסר של בת ישראל; אני רואה בזה עידוד — מרצון או שלא מרצון — מצד החוק, לחיי כפילות אלה. החוק כאילו יגיד: כאן יש כרעה ואפשר להסתנן דרכה.

לכן, אני מבקש לקבל את הסתייגותי.

ישראל ברייהודה (יו"ר ועדת המשנה לחוק גיל הנישואין):
 כנסת נכבדה!

יש לי טענה חמורה מאד למסתייג חברי הכנסת ורהפטיג. הוא היה מחוייב להביא בחשבון ראשית כל את הנימוקים, שעל יסודם החליט הרוב הגדול של הוועדה לדחות את הצעתו. אתחיל איפוא בהסברת הנימוקים שלפיהם ביקשנו גם היום בוועדה את מר ורהפטיג, להוריד מסדר היום את תיקונו זה כתיקון לחוק גיל הנישואין.

תוך כדי הסברתי אני חוזר בכל פעם — ואצטרך כנראה לחזור גם בתשובתי למסתייגים שלא הספקתי לענות עליהם — לאותה נקודה שהיתה כאילו מקובלת על כולם בוועדה, אך אחרי שהיא היתה מקובלת על כולם, הרשו אחדים לעצמם סטייה ממנה. אנו דנים כאן רק בחוק גיל הנישואין, ולא יותר. אני — אם מותר גם לי — אגלה „סודות מן החדר“. מר ורהפטיג רוצה להציע תיקון לא רק לסעיף 151 — וגם הממשלה הציעה תיקון לא רק לסעיף 151 — אלא גם לסעיף 155. אך חברי הכנסת ורהפטיג ביקש למעשה את משרד המשפטים, להכין לו רשימה שלמה של סעיפים לשם תיקונים.

זרח ורהפטיג (החזית הדתית המאוחדת):

לא בקשתי שום דבר!

א. מ. גנחובסקי (החזית הדתית המאוחדת):

מה זה נוגע לוויכוח זה?

ישיבה קניב, כ"ט סיון תש"י (14 יוני 1950) — חוק גיל הנישואין (שאג, צילינג, בורג, י. בדר, ע. מימון, בן-אהרן, אהרנוביץ) —

פריצות והפקרות באותו גיל לא צפוי עונש. אינו צורה תהיה לחוק כזה שהבית הגבוה הזה, בית המחוקקים, יוציא מתחת ידו? אני מבקש לשים לב לזה, לא מתוך הגנה על המוסר, אלא מתוך הגנה על כבודנו אנו.

היו"ר י. בורג:

חברי-הכנסת שאג, אני מצטער שנתתי לך רשות-הדיבור.

ישראל ברייהודה (יו"ר ועדת-המשנה לחוק גיל הנישואין):

אני מבקש רשות לחשובה.

על כל פנים, אני תובע מהיושב-ראש שיתן את דברי הרב שאג — דברים שיסודם בטעות — או שיאפשר לי לענות.

היו"ר י. בורג:

אין מה לענות. אם זוהי טעות הנוגעת לאישיותך — אתן לך בסוף רשות להודעה אישית.

ישראל ברייהודה (יו"ר ועדת המשנה לגיל הנישואין): היות ולא נהוגה אצלנו מחיקה מהפרטיכל, חוץ ממקרים של עניני בטחון או פגיעה במוסר המקובל, והרב שאג לא אמר דברים כאלה — הדברים צריכים להישאר בפרטיכל.

היו"ר י. בורג:

נברר מיד את הנקודה הזו. אני שומר על הסדר. לשם כך אני יושב כאן. אם חבר הכנסת שאג ביקש רשות-הדיבור לשאלה ולא הציג שאלה חדשה, אלא חזר לבעיה שכבר עמד עליה לפניו חברי-הכנסת ורהפטיג, וחברי-הכנסת שאג נתן תוקף — ואסור לי להביע כאן דעה על הצורה — לדברי המסטיג; פירוש הדבר, ששני אנשים נימקו הסתייגות אחת. באופן עקרוני איני יכול להרשות זאת. לא ייתכן כאשר אנחנו עומדים בעצם ההצבעה על חוק, שיקום חבר-כנסת ויאמר שרצונו לשאול שאלה — וידוע שמותרת רק שאלה בקשר לפרוצדורה — ואחר-כך מביא דברים, שאולי יש בהם טעם, אבל אינם נוגעים לפרוצדורה. אינני יכול להסכים לכך. כפי שהבינתי וכפי שאני מבין עכשיו — אינני רוצה שהדברים יכנסו לפרטיכל. כל-אני שואל אותך, הרב שאג: האם אתה מתנגד לכך שדבריי לא יוכנסו לפרטיכל מאחר שאין אלה דברים הנוגעים לגופו של ענין?

ישראל ברייהודה (יו"ר ועדת-המשנה לחוק גיל הנישואין):

אינני מסכים. אני רוצה שזה יהיה כתוב.

זלמן אהרנוביץ (מפא"י):

אין זה שייך למר שאג.

היו"ר י. בורג:

אם לא תסכים — איאלץ לתת רשות-הדיבור לתגובה, ואז — נעמוד בוויכוח שאין לו מקום במצב דברים זה.

אברהם חיים שאג (החזית הדתית המאוחדת): רצוני לשאול שאלה.

אהרן צילינג (מפ"ם): אני מבקש להביא הצעה.

היו"ר י. בורג:

רבותי, בוויכוחים הארוכים על התקציב והחוקה שכחו חברי-הכנסת את הנוהג המקובל בכנסת. הנוהג המקובל הכנסת הוא, שאם יש הסתייגות — ניתנות למסטיג חמש דקות להנמקת ההסתייגות ואחר-כך ניתנת לפשרות לענות בשם רוב הוועדה. שני דברים אלה ענייני.

אהרן צילינג (מפ"ם):

אין אני מבקש לדבר, אני מבקש להציע הצעה להצבעה.

היו"ר י. בורג:

תיכף נשמע. רשות-הדיבור לרב שאג לשאלה.

יוחנן בדר (תנועת החרות):

ליותר מחצי שעה!

היו"ר י. בורג:

חברי-הכנסת בדר, ליותר מכפי שציינת!

אברהם חיים שאג (החזית הדתית המאוחדת):

כנסת נכבדה, ברצוני לפנות בשאלה ליושב-ראש ועדת-המשנה חברנו הנכבד מר ברייהודה. אתמול, בשעת הוויכוח על קביעת גיל מינימאלי, אמר מעל הכתמה הזאת — והוא התנגד להצעה בדבר גיל 17 וצייד בהצעת הרוב — אם תקבלו החלטה על גיל 17, הרי יהיה צורך בשינוי הסעיפים 151 ו-152 של החוק הפלילי. הוא אמר זאת בפירושו.

עדה מימון (מפא"י):

הוא לא אמר!

אברהם חיים שאג (החזית הדתית המאוחדת):

הדבר הגיוני מאוד, כי לא ייתכן להעלות את הגיל המינימאלי של נישואים כשרים ולהטיל עונשים חמורים על אלה הנישואים בגיל נמוך מזה, ויחד עם זה להרשות חיי פריצות והפקרות למטה מהגיל, בלי כל עונש.

יצחק בן-אהרן (מפ"ם):

מי מתיר זאת?

אברהם חיים שאג (החזית הדתית המאוחדת):

אני שומר על כבוד הבית הזה.

איני נכנס לעצם השאלה של הגנה על חיי המוסר של בתי-ישראל. אני תמים דעים אתך חבר הכנסת ברייהודה, שבתי-ישראל היא כשרה ובחוקת כשרה; אבל לא יפה לנו לחוקק כאן חוק שבסיכומו יתקבל הרושם שחיי נישואין כשרים אסורים ומקבלים עליהם עונש כזה או כזה או שני העונשים יחד; ואילו על חיי

זלמן אהרנוביץ (מפא"י):

הנישואין. באופן פורמאלי לא יכולנו להוריד את ההסתייגות, כי הסעיף הוזכר בהצעה, שנידונה בקריאה הראשונה בכנסת. אך הצעה זו אינה שייכת לעצם גיל הנישואין, אלא לפקודת החוק הפלילי בכללה. במקום תיקונים לפקודת החוק הפלילי, הצענו והממשלה הסכימה, לנסח אותו התוכן בצורה יורידית אחרת, כחוק פלילי מיוחד בעניני גיל הנישואין, כחוק פלילי נבדל זה אין להכניס לגופו של הענין שום בעיות אחרות, אפילו אם הן חשובות בעינינו ביותר. אם יש מה לומר, תאמרו בהצעת חוק מיוחד.

היו"ר י. בורג:

נחזור לנוהל של הסתייגות והנמקה, ותשובה מטעם הוועדה. אנו דנים בהסתייגות של חברי הכנסת ורהפטיג. חברי הכנסת ציולינג רוצה להביא הצעה בקשר להסתייגות זו. רשות הדיבור לחברי הכנסת ציולינג.

אהרן ציולינג (מפ"ם):

שמענו מדברי יושב ראש ועדת המשנה כי ההתנגדות להצעה היא גם פרוצדוראלית, מאחר שהיא אינה נוגעת לחוק הגדון, חוק גיל הנישואין, אלא עוסקת בתחום אחר. אני מבקש להצביע לא לגופו של הענין, אלא להצביע קודם כל אם ניכנס להצבעה בקשר עם החוק הגדון.

היו"ר י. בורג:

אינני מוכן לקבל את ההצעה הזאת. ידעתי את חכנה גם קודם לכן. כשמדברים על ההצעה גופה, אין צורך להכניס ניסוח שלא עבר בוועדה. אם הוועדה החליטה להביא לפנינו את ההסתייגות — ההסתייגות עומדת. הואיל והמדובר הוא בוועדת החוקה, חוק ומשפט, הרי יש להניח שהיא בקיאה בענינים אלה. אני מעמיד להצבעה את הסתייגותו של חברי הכנסת ורהפטיג לסעיף 5 (שהוא עכשיו סעיף 6).

ה צ ב ע ה

20	—	בעד התיקון
24	—	נגד

התיקון לא נתקבל.

היו"ר י. בורג:

אני מעמיד להצבעה את סעיף 5 (עכשיו סעיף 6) בנוסח הוועדה.

ה צ ב ע ה

הסעיף בנוסח הוועדה נתקבל.

היו"ר י. בורג:

כידוע, טרם הצבענו על סעיף 3. וכן לא הצבענו על ההסתייגות של חברי הכנסת בריהודה לסעיף 5 (עכשיו סעיף 6). הישיבה הבאה ביום ב' בשעה 15.00 ותימשך עד שעה 20.00. הישיבה נעלה בשעה 18.15.

היו"ר י. בורג:

מאחר שהשתמשת בביטוי „סוגיה חדשה“ — ביטוי העשוי להשפיע עלי תמיד — אני מקבל את דבריי. מאחר שהוצגה חברי הכנסת בריהודה שאלה, וענה עליה, ויכוחים נוספים בענין זה לא יהיו. אני מודיע, שלהבא, בשלב זה של דיון בהסתייגות — אם חברי הכנסת ישאל „שאלה“ אשסע את דבריו.

ישראל בריהודה (יו"ר ועדת המשנה)

לחוק גיל הנישואין):
 אני אתחיל בתיקון טעות שבדברי הרב שאג — שנוצרה כנראה פשוט מתוך שמיעה לא מדוייקת — זה קורה לעתים, שאין שומעים היטב. אמרתי אתמול בדברי בקשר עם הסעיפים 152, 155 של החוק הפלילי רק דבר אחד: הובטח למר ורהפטיג שבמקרה שתתקבל הסתייגותו של חבר הכנסת בריהודה — תחזור הוועדה ותדון על הצעתו; ועל הבטחה זו שמרנו. היום עשינו זאת ודנו בזה בוועדה. לא הוספתי אף חצי מלה שיכולה להתקבל כתמיכה לגופה של הצעת מר ורהפטיג. עמדותי רק על ההתחייבות הפורמאלית, והיא גם קיימה.

אני חוזר ומזכיר לרב שאג: בדרך כלל, אם יבדוק עוד פעם את הצעת החוק מתחילתה עד סופה, יראה, שאנחנו מדברים כאן רק על דברים הקשורים בחוק גיל הנישואין ובתוצאות הפגיעה בו. ושום דבר שאינו קשור בגיל נישואין — לא בחוקי נישואין ולא בחיי מין מחוץ לנישואין — אין בחוק. כי בדיוק באותו הגיון עצמו יכול לבוא חבר אחר של הכנסת ולומר: די לדון על גיל המותר לנישואין אלא יש לדאוג לכך, שהבעל ישמור אמונים לאשה ולהיפך, ואלפי ענינים הקשורים בפרובלמה של חיי איש ואשה יחד.

אך אין כל שייכות לענינים אלה אל חוק עצם גיל הנישואין. אני מודיע לך, חבר הכנסת שאג, שאם אתה, או מישהו מחבריך יציע הצעות מסויימות — ואני מתבייש לקרוא באזניכם פניני נוסחאות אחדות שבאותו פרק של החוק הבריטי הקיים אצלנו — יהיו דברים שכולנו נסכים לתקן; ואולי גם לא נחכה עד שאתם תציעו. כשנדבר על עניני מוסר, תשמע את דעתנו והצעותינו, ואנו נשמע את הצעותיכם ואת דעתכם, ונקבע בזה כפי שנקבע. אין להכניס את הדברים האלה דרך אגב, תוך כדי דיון בחוק גיל

נספחות

א. סדר-היום לשיבות ק"נ — קנ"ב

- א. סיום הדיון על התקציב השנתי.
 ב. הצבעה על שאלת חוקת-המדינה.
 ג. חוק גיל הנישואין, תש"י — 1950 (קריאה שניה).
 ד. חוק המועצה המשפטית (הוראת שעה), תש"י — 1950 (קריאה שניה).
 ה. הודעת ועדת-העבודה.
- ו. חוק ביטול עונש מוות, תש"י — 1950 (קריאה ראשונה).
 ז. חוק לחיקון פקודת רופאי-השיניים, תש"י — 1950 (קריאה ראשונה).
 ח. חוק השבות, תש"י — 1950 (קריאה ראשונה).
 ט. חוק האזרחות, תש"י — 1950 (קריאה ראשונה).

ב. הצעות לסדר-היום לשיבות ק"נ — קנ"ב

24. פ. אילנית (מפ"ם): המצב בכית-היתומים ע"ש דיסקין.
 25. ז. אהרונוביץ, פ. אילנית, י. הררי, פ. לוביאניקר, א. ציזלינג: הצעת-חוק לחיקון החוק להסדר תפיסת מקרקעים בשעת-חירום.
26. פייגה אילנית (מפ"ם): צרעור על החלטת הממשלה בענין מסקנות הוועדה הממשלתית בשאלת סדריה-החינוך במחנות.
 27. שושנה פריסיץ (הציונים הכלליים): שאלת ביצוע תקנות-הרישום של שר-החינוך ברמלה, לוד, עכו, חיפה, באר-שבע וכו'.

ג. הודעת ועדת-העבודה

- ג. הוועדה סברה שיש להחיש את הבאת הצעת-החוק לארגון התעסוקה לפני הכנסת ורשמה לפני את הודעת משרד העבודה והביטוח העממי, שמיד לאחר שיסיים בבירורים המוקדמים עם הגורמים השונים — הצעת-החוק תובא לאישורה של הכנסת.
- לפי החלטת הכנסת מוז' בסיון תש"י (23.5.50), ביררה ועדת-העבודה עם משרד העבודה והביטוח העממי ומרכו לשכות-העבודה של ארגוני הפועלים את המצב בתעסוקה וחלוקת עבודה בפתח-חוקה וסביבו תיה והסיקה את המסקנות הבאות:

- א. בתקופה של קיבוץ גלויות והעברתם של רבבות עולים לחיי עבודה ויצירה וקליטתם במשק ישראל — מענינה של המדינה ומענינם של העולים לשקוד על סמכותה של לשכת-העבודה הכללית בחלוקת עבודה. כל הגורמים השונים במדינה חייבים בדאגה לביצורה של לשכת-העבודה הכללית וחיווק מעמדה במדינה, ופגיעה בלשכה אינה אלא פגיעה באפשרויות הקליטה.
- ב. במאמציה של לשכת-העבודה בפתח-חוקה וסביבו תיה למניעת העסקתם של עובדים שלא באמצעותה, מאמצים אשר לו תחילה גם בהסברה, בכתב ובעל-פה, במקומות-העבודה ובקרב העולים, לא היה ולא יכול היה להיות כל צל של פגיעה באיזון עדה שהיא או בזכותם של העולים לעבודה — שכן הלשכה עושה כיום בעיקר ובמיוחד בחלוקת עבודה בין העולים עצמם — אלא כוונה להבטיח חלוקת עבודה נכונה בין דורשיה.
- הצעת ועדת-העבודה להצבעה בכנסת הכנסת רשמה לפני את הודעת ועדת-העבודה על מצב התעסוקה וחלוקת העבודה בפתח-חוקה וסביבותיה.
- הצעה נוספת של חברי-הכנסת י. גיל הכנסת מוקיעה את ענין המצור של יהודים במדינת-ישראל וחסימת דרכים כאמצעי לחלוקת עבודה צודקת.
- הצעות נוספות של חברי-הכנסת ח. כהן-מגורי
- א. הכנסת מגנה את המצור על מחנות העולים ואינה רואה במצור פתרון ואמצעי לחלוקת עבודה צודקת ומאורגנת.
- ב. אין לשכת-העבודה הכללית יכולה לעשות דין לעצמה במקרים מעין אלה, בלי שהענין יובא לדיון בוועדת-העבודה של הכנסת.

ד. הצעת חוק גיל הנישואין, תש"י — 1950

- פירושים
1. בחוק זה — "קטנה" פירושה — אשה שלא מלאו לה שש-עשרה שנים תמימות; "נערה" פירושה — אשה שמלאו לה שש-עשרה שנים תמימות, ולא מלאו לה שמונה-עשרה שנים תמימות; "נישואין" — כוללים קידושין; והפועל "נשא",
- לכל בניניו, יתפרש לפי זה;
 "פקיד-סעד" פירושו — אדם שנתמנה על-ידי שר-הסעד להיות פקיד-סעד לצורך חוק זה.
 עבירות
2. אדם שעשה אחד מאלה —
 (א) נשא קטנה;
 (ב) נשא נערה בלי שבאה תחילה על נישואין;
 אלה הסכמה של הוריה או של אפוטרופסיה;

(1) הוגשה התביעה עליידי האשה לפני שמלאו לה תשע־עשרה שנים תמימות; או

(2) הוגשה התביעה עליידי אחת מהוריה או מאפוטרופסיה של האשה, או עליידי פקיד־סעד, לפני שמלאו לאשה שמונה־עשרה שנים תמימות.

מסיבות מקילות

4. בקביעת ענשו של אדם שיצא חייב בדיון על עבירה לפי פסקה (א) או (ב) של סעיף 2, יביא בית־המשפט בחשבון, כגורם להתמקת העונש, את העובדות הבאות:

(א) אותו אדם התיר את קשר הנישואין, לפי דרישת האשה, בהתאם להוראות החוק החל על עניני המעמד האישי של הצדדים; (ב) אותו אדם קיים פסק־דיון להתרת קשר הנישואין שניתן מאת בית־משפט או מאת בית־דיון מוסמך.

תיקון פקודת החוק הפלילי, 1936

5. פקודת החוק הפלילי, 1936, ¹ תתוקן כך: (א) בסעיף 182 —

(1) הנקודותיים והמקף אחרי המלים „כל אדם” — יימחק;

(2) הסימן „(א)” בראשית פסקה (א) — יימחק;

(3) במקום הנקודה־פסיק והמלה „או” בסוף פסקה (א) יבוא פסיק;

(4) פסקות (ב) ו־ג) — בטלות;

(ב) סעיף 183 — בטל.

ביצוע

6. שר־המשפטים ממונה על ביצוע חוק זה.

(ג) ערך נישואין, או סייע, בכל תפקיד שהוא, בעריכת נישואין או בקשר לעריכת נישואין — (1) של קטנה;

(2) של נערה, בלי שבאה תחילה על נישואין אלה הסכמה של הוריה או של אפוטרופ־סיה;

(ד) השיא קטנה שהיא בתו או שהיא נתונה לאפוטרופסתו, דינו — מאסר עד שתי שנים או קנס עד שש מאות לירות או שני הענישים כאחד.

עילת חביעה להתרת קשר נישואין

3. (א) נערכו נישואין בניגוד לסעיף 2, והם תופסים לפי החוק החל על עניני המעמד האישי של הצדדים — תשמש העובדה שהנישואין נערכו בניגוד לסעיף 2 עילת תביעה להתרתם בדרך של גט, או בדרך של פירוק קשר הנישואין, או בדרך אחרת, הכל לפי הוראות החוק החל על עניני המעמד האישי של הצדדים.

(ב) תביעה להתרת קשר נישואין על יסוד העילה האמורה בסעיף־קטן (א) יכולה להיות מגשת עליידי האשה, או עליידי אחד מהוריה או מאפוטרופסיה, או עליידי פקיד־סעד.

(ג) הוגשה, שלא עליידי פקיד־סעד, תביעה להתרת קשר נישואין על יסוד העילה האמורה בסעיף־קטן (א), ובשעת הגשת התביעה לא מלאו לאשה שמונה־עשרה שנים תמימות, ופקיד־סעד סבור שהדיון בתביעה יש בו ענין לכלל — רשאי הוא, לפי שיקול־דעתו, להופיע בדיון ולהשמיע בו את טענותיו.

(ד) אין נוקטים בתביעה להתרת קשר נישואין על יסוד העילה האמורה בסעיף־קטן (א), אלא אם —

הסתייגויות לחוק הנ"ל

מ. בן־עמי:

בסעיף 2 (ג) למחוק את המלים „בכל תפקיד שהוא” ואת המלים: „או בקשר לעריכת נישואין”.

לסעיף 3

מ. בן־עמי:

למחוק את כל הסעיף.

רחל כהן:

בסעיף 3 (א), במקום המלים „עילת תביעה להתרתם” יבוא המלים: „עילה להתרתם”.

א. ג'ר' ג'ור'ה וז. ורה פטיג:

בסוף סעיף 3 (ב) להוסיף: „הכל לפי הוראות החוק החל על עניני המעמד האישי של הצדדים”.

ז. ורה פטיג:

אם ההסתייגות הנ"ל לא תתקבל — מציע להוסיף בסוף סעיף 3 (ב): „מטעם האשה”.

ל. מ.

אם לא תתקבל הסתייגותם של חברי הכנסת ג'ר' ג'ור'ה וזרה פטיג, מציע להעביר את סעיף 3 (ב) לדיון נוסף בוועדה.

לסעיף 1

ד. בר־ב־האי:

(א) בהגדרה של „קטנה”, במקום „שש־עשרה” לכתוב: „שבע־עשרה”.

(ב) ההגדרה של „נערה” תימחק.

הערה: אם תתקבל ההסתייגות הנ"ל, יש לעשות את השינויים הבאים בסעיף 2:

(א) סעיפים־קטנים (ב) ו־ג) יימחקו, ובמקומם יבוא סעיף־קטן זה:

„(ב) ערך נישואין, או סייע, בכל תפקיד שהוא, בעריכת נישואין או בקשר לעריכת נישואין של קטנה”.

(ב) סעיף־קטן (ד) יוסמן (ג).

לסעיף 2

ד. בר־ב־האי:

אם לא תתקבל הסתייגותו בסעיף 1:

בסוף סעיף־קטן (ב) ובסוף סעיף־קטן (ג) (2) להוסיף את המלים „ושל פקיד־סעד”.

2) אם תתקבל הסתייגותו של חברי הכנסת די ברי רביהאי בסעיף 1 — יש למחוק את המלים „או נערה“ ואת המלים „או הנערה“ בכל מקום בסעיף זה בו הם מצוייני.

לסעיף 5

י. ברי יהודה :

אחרי סעיף 4 יבוא סעיף זה :

„אייִקוס פסג למתן גט

5. (א) בעל, שבית־משפט או בית־דין מוסמך פסק, על יסוד העילה האמורה בסעיף 3 (א), לחייבו לתת גט לאשתו, או להתיר בדרך אחרת קשר הנישואין, והוא לא קיים את הפסק ונזך חודש ימים, דינו — מאסר עד שנה אחת או קנס עד שלש מאות לירות או שני הענשים כאחד.

(ב) תקופת חודש הימים הנזכרת בסעיף־קטן (א) מתחילה משעת מתן הפסק — אם ניתן בנוכחות הנאשם, ואם ניתן בהעדרו — מיום שהפסק הודע לו כחוק.“

יתר הסעיפים בהצעת החוק יקבלו את המספרים השוטפים.

רחל כהן :
בסעיף 3 (ד) (1), במקום „תשע־עשרה שנים תמימות“ יכתב : „עשרים ואחת שנים תמימות“.

לסעיף 4

י. לם :

למחוק את הסעיף.

י. הררי :

אחרי סעיף 4 יבוא סעיף זה :

„היתר נישואי קטנה או נערה

5. (א) קטנה או נערה שילדה לאיש או שהיא בהריגה ממנו — יכול בית־המשפט המחוזי, שמקום־מגורי הקטנה או הנערה הוא בתחום שיפוטו, להרשות את נישואיה לאותו איש, לפי בקשתה, או לפי בקשת אחד מהוריה או מאפוטרופסיה, או לפי בקשת האיש.

(ב) נערכו נישואי קטנה או נערה שהורשו לפי סעיף־קטן (א) — לא יחולו לגביהם הוראות סעיף 2.“

(1) יתר הסעיפים בהצעת החוק יקבלו את המספרים השוטפים.

ה. הצעת חוק המועצה המשפטית (הוראת שעה), תש״י — 1950

לצורך פקודת המועצת המשפטית, 1938², והתקנות שהותקנו עלי־פיה, כדין מי שקיבל תעודה בתורת המשפטים מבית־ספר למשפטים שנתאשר על־ידי המועצה המשפטית.

ביצוע

2. שרי־המשפטים ממונה על ביצוע חוק זה.

סעמד בוגרי בית־הספר הגבוה למשפט וכלכלה
1. מי שיש לו ההכשרה הדרושה לפי תקנה 21 (4) לתקנות המועצה המשפטית, 1938¹, וקיבל, בין לפני שנכנס חוק זה לתקפו ובין אחרי זה, אך לא יאוחר מיום א' בכסלו תשי״ג (19 בנובמבר 1952), תעודת־גמר בתורת המשפטים של בית־הספר הגבוה למשפט וכלכלה בתל־אביב, דינו,

(¹) ע״ר מס. 843 מיום 24.11.38, תוס. 2, עמ' 1457.

(²) ע״ר מס. 843 מיום 24.11.38, תוס. 1, עמ' 86.

הסתייגויות לחוק הנ״ל

לפני כן, וקיבל, בין לפני שנכנס חוק זה לתקפו ובין אחרי זה, תעודת־גמר בתורת המשפטים באותו בית־ספר.“

לסעיף 2

י. לם :

הסעיף יסומן בסעיף־קטן (א) :

להוסיף סעיף־קטן זה : (ב) „שרי־המשפטים רשאי להת־קין תקנות הקובעות לבחינות בחוקי מדינת־ישראל, הנערכות למועמדים שסעיף 1 חל עליהם, נושאי־בחינה וסדר־יבחינה שונים מן הנושאים והסדרים שנקבעו לאותן בחינות בתקנות המועצה המשפטית, 1938.“

אם הסתייגות זו תתקבל, מציע חברי הכנסת י. ברי־יהודה : להוסיף בסוף סעיף־קטן (ב) את המלים : „מתוך מגמה להקל על אותם מועמדים“.

לסעיף 1

ז. ור הפטיג :

במקום המלים : „מי שיש לו ההכשרה הדרושה לפי תקנה 21 (4) לתקנות המועצה המשפטית, 1938¹, וקיבל“,

יבוא המלים : „מי שקיבל“.

י. לם :

במקום המלים : „וקיבל, בין לפני שנכנס חוק זה לתקפו ובין אחרי זה, אך לא יאוחר מיום א' בכסלו תשי״ג (19 בנובמבר 1952), תעודת גמר בתורת המשפטים של בית־הספר הגבוה למשפט וכלכלה בתל־אביב“,

יבוא המלים : „ונתקבל כתלמיד מן המניין בתורת המשפטים בבית־הספר הגבוה למשפט וכלכלה בתל־אביב לשנת־הלימודים תש״ט (1948/1949) או

ו. הצעת-חוק לתיקון חוק להסדר תפיסת מקרקעים בשעת-חירום, תש"י — 1950

(הוגשה על-ידי חברי-הכנסת ז. אהרנוביץ, פ. אילנית, י. הררי, פ. לוביאניקר, א. ציזלינג)

חוק להסדר תפיסת מקרקעים בשעת-חירום תש"י יבוא פסיק ואחריו המלים: "קיום מוסדות תרבות, חינוך — 1949¹) יתוקן כך: ואמנות".
בסעיף 3 (ג), אחרי המלים "קיום אספקה חיונית",

¹) ספר החוקים 27 מיום ג' בכסלו תש"י (23.11.49).

ז. הצעה של 37 חברי-הכנסת בשאלת חוקת-המדינה

הכנסת מחליטה להטיל על ועדת החוקה, חוק ומשפט להכין את חוקת המדינה ולהגישה לכנסת הרא-

שונה. על תאריכי גמר עבודת הוועדה תחליט הכנסת.

ח. הצעת חברי-הכנסת י. הררי הנתמכת על-ידי הסיעות: מפלגת פועלי ארץ ישראל, המפלגה הפרוגרסיבית, הספרדים וויצ"ו.

הכנסת הראשונה מטילה על ועדת החוקה, חוק ומשפט להכין הצעת חוקה למדינה. החוקה תהיה בנויה פרקים פרקים כאופן שכל אחד מהם יהווה חוק יסודי

בפני עצמו. הפרקים יובאו בפני הכנסת, במידה שהוועדה תסיים את עבודתה, וכל הפרקים יחד יתאגדו לחוקת המדינה.

תיקוני טעויות

חוברת כ"ו (מושב שני)

- עמ' 1608, דברי א. הכרמלי.
 טור ב', שורה 14 : במקום „על אגדת הד"ר יוסף“ — צ"ל : „על אגדת הדרי־יוסף“.
- עמ' 1670, דברי א. הכרמלי.
 טור ב', שורה 21 : במקום „ולך — הד"ר יוסף“ — צ"ל : „ולך — הדרי־יוסף“.
- עמ' 1610, דברי א. הכרמלי.
 טור א', שורה 18 : במקום „בית־הספר העירוני“ — צ"ל : „בית־הספר התיכוני“.
- עמ' 1666, זברי צ. יהודה.
 טור ב', שורה 24 : במקום „ולהפחית את הקרקע“ — צ"ל : „ולהפרות את הקרקע“.
- עמ' 1670, דברי א. הכרמלי.
 טור א', שורה 6 : במקום „אלפי פרות מדושנות“ — צ"ל : „אלפי פרות פחות מדושנות“.
- עמ' 1670, דברי א. הכרמלי.
 טור ב', שורה 14 : במקום „כולם השכרו יותר“ — צ"ל : „כולם השתכרו יותר“.